

Perspectief

De parochie in dialoog.

*Missionair, synodaal
en oecumenisch*

KATHOLIEKE VERENIGING VOOR

OECUMENE

Perspectief wordt uitgegeven door de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
www.oecumene.nl

INHOUD

REDACTIONEEL

Naar een geïntegreerde toekomstvisie voor de Nederlandse kerk

Fokke Wouda

4

Kijkend in de spiegel van onze gemeenschappelijke zending

Arjen Bultsma

8

Eén kerk, één missie: Oefenplaatsen voor een synodaal-missionaire kerk

Laetitia van der Lans

16

Vruchten van de Heilige Geest. Missionaire Parochie, Synodale Kerk en Oecumene

Norbert Schnell

24

NABESCHOUWING 1

Een reflectie vanuit kerkbestuurlijk perspectief

mgr. Hans van den Hende

34

NABESCHOUWING 2

Een reflectie vanuit het Centrum voor Parochiespiritualiteit (CPS)

Mirjam Spruit en Tim Schilling

38

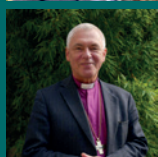

NABESCHOUWING 3

Een reflectie vanuit de oecumene

Coen Wessel

42

NABESCHOUWING 4

Oecumenische reflectie

mgr. Dick Schoon

46

Naar een geïntegreerde toekomstvisie voor de Nederlandse kerk

Fokke Wouda

Deze special van *Perspectief* legt verbindingen tussen synodaliteit, missionaire parochie en oecumene om bij te dragen aan een geïntegreerde visie op de toekomst van de kerk in Nederland. Zo daagt de Katholieke Vereniging voor Oecumene voortrekkers van de drie bewegingen uit om met elkaar in gesprek te gaan, kritisch te kijken naar de eigen achtergrond en die waar nodig en mogelijk te verrijken met de ideeën en ervaringen van de anderen. Elk van deze invalshoeken biedt immers een eigen blik op de toekomst van de kerk in Nederland. Op die manier doet dit nummer de naam van dit tijdschrift recht, door bestaande perspectieven te verbreden en nieuwe te bieden. *Perspectief* biedt immers een platform voor de uitwisseling tussen theologen van verschillende achtergronden, in de eerste plaats gericht op de ontwikkelingen in de oecumene en altijd met het oog op de missie en het functioneren van de kerk als geheel. Normaal gesproken wordt dit tijdschrift alleen digitaal (open access) gepubliceerd, maar vanwege de thematiek is ditmaal daarnaast ook gekozen voor een gedrukte oplage. We hopen het binnen-katholieke gesprek zo nog beter te faciliteren.

Naar een gezamenlijke toekomstvisie

De christelijke gemeenschap in Nederland is volop in ontwikkeling. Na eeuwen toonaangevend geweest te zijn voor de religieuze, culturele en politieke identiteit van onze samenleving begint zij zich te voegen naar een bescheidener rol. Die transformatie gaat gepaard met ingrijpende processen: de hele structuur van kerkelijk Nederland moet op de schop, zo lijkt het wel. We merken de gevolgen

van ontkerkelijking en secularisatie heel concreet in de onmogelijkheid om alle kerkgebouwen voor eredienst en gemeenschapsleven te behouden. Ook is er een duidelijke verlegenheid rond het overbrengen van de boodschap van het Evangelie op nieuwe generaties. Deze ontwikkelingen dagen de Rooms-Katholieke Kerk uit tot diepgaande zelfreflectie, een proces dat zowel 'van onderop' als 'van bovenaf' duidelijk op gang is gekomen en dat leidt tot vernieuwing van het parochiële leven. Daarvoor zijn momenteel twee concepten toonaangevend: synodaliteit en missionaire parochie, terwijl ook het oecumenisch perspectief onverminderd van belang blijft.

'Deze ontwikkelingen dagen de Rooms-Katholieke Kerk uit tot diepgaande zelfreflectie.'

Paus Franciscus initieerde in 2019 het synodale proces. Hij beoogde daarmee een cultuurverandering op gang te brengen, waarbij de begrippen *communio*, *participatio* en *missio* centraal staan. Een luisterende, lerende houding en een actieve, gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle gedoopten voor de missie van de kerk behoren tot de kern van dit veranderingsproces. Een belangrijke doelstelling was bovendien het corrigeren van onge-

zonde machtsdynamieken binnen de kerk, die in de schrijnendste gevallen hebben geleid tot het (toedekken van) seksueel en geestelijk misbruik. Van meet af aan zocht Paus Franciscus daarbij de steun en wijsheid van de andere christelijke tradities via conferenties, consultaties en gebed. Een mooi voorbeeld was het oecumenisch avondgebed op het Sint Pietersplein als startpunt van de eerste sessie van de synode over synodaliteit in 2023. De Katholieke Vereniging voor Oecumene was erbij, met veertig jonge Nederlandse christenen uit veel verschillende kerken.

In veel parochies wordt hoop en energie geput uit het werk van de Amerikaanse priester James Mallon. Zijn boek *Als God renoveert* heeft al velen aangespoord om aan de slag te gaan in de eigen geloofsgemeenschap. De jaarlijkse conferentie trekt een groeiend aantal bezoekers en het concept vindt ingang in diocesaan beleid, Bisdom Breda voorop. Een duidelijk oecumenische component is de verbinding met de Alpha-cursus, een van oorsprong anglicaanse pre-catechetisch programma.

De oecumenische beweging heeft diepe wortels in Nederland. In protestantse en orthodoxe kerken groeide vanaf het begin van de 20ste eeuw het besef dat de zending van de kerk geschaad wordt door de verdeeldheid onder christenen. Dit mondde uit in de oprichting van de Wereldraad van Kerken in 1948 in Amsterdam. Binnen de wereldwijde Rooms-Katholieke Kerk was priester Johannes Willebrands (later kardinaal en aartsbisschop van Utrecht) de grote aanjager van de oecumenische gedachte. Het is in grote mate zijn

verdienste dat het Tweede Vaticaans Concilie werd bijgewoond door waarnemers uit andere kerken, dat er een decreet over de oecumene kwam en dat er een permanente instantie werd opgericht voor de bevordering van de eenheid.

De bijdragen in dit nummer bestaan uit lezingen die zijn gehouden op de studiedag *‘Één kerk, één missie’*, die door de Katholieke Vereniging voor Oecumene op 14 november 2025 werd gehouden in Mariënkroon in Nieuwkuijk. Die studiedag vormde een eerste verkenning van deze thematiek en een uitwisseling tussen Arjen Bultsma (oecumenisch perspectief), Laetitia van der Lans (synodaal perspectief) en Norbert Schnell (missionair perspectief). In aanvulling hierop volgen in dit nummer reflecties van Mgr. Van den Hende (kerkbestuurlijk perspectief), Mirjam Spruit en Tim Schilling (dienstverlenend perspectief vanuit het Centrum voor Parochie-spiritualiteit), Coen Wessel (oecumenisch perspectief vanuit de Raad van Kerken in Nederland) en Mgr. Dick Schoon (oecumenisch perspectief vanuit de Oud-Katholieke Kerk in Nederland).

Katholieke Vereniging voor Oecumene

De oecumene is een geloofsopdracht van de kerk die het hart van het christen-zijn raakt. Het gaat immers om de eenheid van de volgelingen van Jezus Christus die de innige band tussen de Personen van God zelf weerspiegelt, ten behoeve van de geloofwaardigheid van het christelijk getuigenis in de wereld. Vanuit de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland onderhoudt de Katholieke Vereniging voor Oecume-

¹ James Mallon, *Als God renoveert. De parochie van onderhoud naar bloei* (Adveniat 2019).

² Tweede Vaticaans Concilie, *Unitatis Redintegratio*, decreet over de oecumene. Zie <https://rkdocumenten.nl/toondocument/618-unitatis-redintegratio-nl/>.

³ Momenteel is dat het Dicasterie voor de Bevordering van de Eenheid onder de Christenen. Zie voor de rol van Willebrands met name Karim Schelkens, Johannes Willebrands. *Een leven in gesprek* (Boom 2020).

⁴ Het 'motto' van de oecumenische beweging is daarom het gebed van Christus aan de vooravond van zijn lijden, sterven en verrijzenis: "Opdat zij allen één mogen zijn, zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt" (Joh. 17: 21, Willibrordvertaling 1975).

ne de contacten met andere kerken en voedt zij het theologische gesprek tussen de verschillende tradities. Binnen de Rooms-Katholieke Kerk stimuleert zij de inzet voor de eenheid met andere christenen. Tegelijk bevordert zij de band tussen Latijnse katholieken en de met Rome geünieerde Oosterse Katholieke Kerken. Daarmee wordt ook de rijke veelkleurigheid binnen de wereldwijde Katholieke Kerk gevierd. De vereniging ondersteunt de Week van Gebed voor de Eenheid, voert campagne voor de oecumene (Willibrordzondag) en de band met de kerken van het Oosten (Zondag voor de Oosterse Kerken), organiseert studiedagen en geeft naast Perspectief ook het magazine Overeen uit.

Als coördinator van de vereniging en lid van de redactieraad van Perspectief wens ik van harte dat het lezen van dit themanummer voeding en nieuwe inspiratie zal bieden voor onze gezamenlijke inzet voor kerk en samenleving!

Dr. Fokke Wouda is coördinator van de Katholieke Vereniging voor Oecumene.

*'De oecumene is een
geloofsoopdracht van de
kerk die het hart van het
christen-zijn raakt.'*

Kijkend in de *spiegel* van onze gemeenschappelijke zending

Arjen Bultsma

INLEIDING

"Hoe krijgen wij de Mariaverering en het bidden via Maria uit de Roomse kerk?" Een zekere Frits stelde zich publiekelijk deze vraag op 27 juli 2025 tegen 11 uur in de morgen via Facebook. Uiteraard kwamen daar reacties op. De reacties waren gevarieerd. Sommige kon ik niet plaatsen. Hannah, bijvoorbeeld, postte achter elkaar een reeks leuzen, waaronder "Hells Angels". De eerste voor mij begrijpelijke reactie kwam van Roger. Hij roept op om eerst maar eens te starten met wat meer respect te hebben voor de orthodoxe en katholieke kerken. Jos lijkt daarbij aan te sluiten met: "Niet denken dat jij de waarheid in pacht hebt." Nabila tapt uit een ander vaatje. Ze schrijft: "Bidden dat God de schellen uit hun ogen neerhaalt in Jezus Christus Machtige Naam Amen." Karin vult aan: "Dan moeten ze het woord van God gaan lezen!"

Geheel in lijn met wat we helaas veelal aantreffen op de sociale media, is de toon niet heel verzoenlijk. De deelnemers aan deze discussie lijken niet echt uit op toenadering of weten dat goed verborgen te houden.

Hans doet ook een duit in het zakje. Hij schrijft: Hoe krijgt Frits op zijn sodemieter als hij onverwachts ter verantwoording wordt geroepen? daar hij telkens moeder Gods belachelijk maakt, de kerk, die Jezus zelf is en al Zijn apostelen die werkzaam zijn binnen Zijn kerk! Hoe krijg je een ketter als Frits tot inkeer, dat kan alleen als hij zijn hart van steen laat afbrokkelen en een hart van vlees en bloed laat

bewerken door Jezus en Zijn Moeder Maria, AMEN!" Peter komt met een andere insteek: "Beter is de hele roomse kerk weg te doen, allemaal afgoderij. Krenking naar de Eeuwige." De inbreng van Maira is milder. Ze schrijft: "Door gewoon te bidden en ze met rust te laten. Wij kunnen mensen niet dwingen of veranderen. Alleen God kan dat."

De verleiding is groot om alles te citeren, maar ik beperk me tot nog twee reacties. André schrijft: "Niet. Want het hoort bij het geloof. Al in de oudste kerk. En de RKK wordt geleid door de H. Geest." Gertie stelt daarentegen: "Niet, de Roomse kerk heeft niet het ware evangelie, dus dan moet het instituut opgeheven worden inclusief ook alle rituelen plus heilige verering, aflaten, bidden voor de dode en nog meer rituelen die heidens zijn." Tot zover Facebook.

Toen ik ooit, ruim tien jaar geleden, meer betrokken raakte bij de oecumene op provinciaal en landelijk niveau, heb ik zelf mogen ervaren wat mij vanuit de lesboeken al wel bekend was, namelijk dat de oecumene vitaal is, er beweging in zit en er ook wel degelijk resultaten worden bereikt. Afgaand op de uitwisseling van gedachten en stellingnames naar aanleiding van Frits' vraag hoe de Mariaverering uit de Roomse kerk te verwijderen, zou je dat echter niet zeggen. De receptie van wat in de oecumene door theologen en kerkleiders reeds bereikt werd, lijkt – om het maar voorzichtig te zeggen – aan de brede basis wat achter te blijven. Een ongeïnformeerde Facebookgebruiker die op de aangehaalde uitwisseling stuit, zal

¹ www.facebook.com/frits.vandam.52

in de verste verte niet tot het vermoeden komen dat er een oecumenische beweging bestaat. Laat staan dat daarvan al rijke vruchten geplukt mogen worden. Mocht die ongeinformeerde Facebookgebruiker zich herinneren een katholieke vriend of vriendin te hebben en eens voorzichtig navraag doen, dan zou de kans wel eens groot kunnen wezen dat de oecumene genoemd wordt, maar in termen van een grote teleurstelling. Vroeger hadden we mooie vieringen, maar nu mag er niets meer. Raden van kerken stoppen, oecumenische vieringen trekken relatief weinig kerkgangers. Kortom: oecumene lijkt in parochies en kerkelijke gemeenten een randverschijnsel geworden. Het maakt geen vanzelfsprekend deel uit van in ieder geval de katholieke geloofscultuur.

Synodale weg, missionaire parochie en oecumene als drie wezenlijke aspecten van de Kerk

In de aankondiging van deze studiemiddag werden synodaliteit, missionaire parochie en oecumene drie lenzen genoemd om de toekomst van de kerk in Nederland door te bekijken. Drie perspectieven die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Meer nog dan dat. Synodaal en missionair kerk-zijn worden, net als de oecumene, gezien als aspecten van niets anders dan de ene zending van de Kerk.

Dialogo

Vanuit het oecumenisch perspectief zien we de

verwantschap en samenhang tussen deze drie aspecten heel helder. Bij een eerdere gelegenheid tijdens een studiedag als deze, heb ik geprobeerd de samenhang tussen synodaliteit en oecumene aan te tonen. De constatering dat dialoog in beide een wezenlijke rol speelt, stond toen centraal. Daarnaast heb ik toen het belang van beide – synodaliteit en oecumene – willen onderstrepen, door erop te wijzen dat we nooit in ons eentje kunnen geloven. Althans, niet in christelijke zin. Met een verwijzing naar Lumen Gentium 12, waarin de vaders van het Tweede Vaticaans Concilie vastleggen dat de geloofsgemeenschap niet dwaalt wanneer ze gezamenlijk tot één en dezelfde overtuiging komt, heb ik dat toen getracht aan te tonen. We hebben elkaar nodig. De *sensus fidei* van iedere gedoopte en zeker ook de *consensus fidelium* van alle gedoopten samen, zijn fundamenteel wanneer we voorbij de met name in onze huidige tijd en regio vaak zo hoog geprezen subjectivistische opvattingen omtrent geloof en geloofspraktijk willen komen.

Vandaag zou ik willen toevoegen dat het belang van dialoog ook onderkend is in de beweging die missionaire parochie heet. Als James Mallon in zijn veelgeprezen boek 'Als God renoveert' de oproep doet om de kaartclub te vragen voortaan een andere ruimte te zoeken, zodat de parochiezaal beschikbaar komt voor een Alpha-cursus, dan vraagt hij daarmee ruimte te

² Zie o.a. Tweede Vaticaans Concilie, *Lumen Gentium*. Dogmatische constitutie over de Kerk (21 november 1964), §§ 1–2, waar de Kerk wordt beschreven als “in Christus het sacrament, dat wil zeggen teken en werktuig van de innige vereniging met God en van de eenheid van heel het menselijk geslacht”, waarmee haar wezen als missionair én op eenheid gericht wordt aangeduid. Vgl. tevens idem, *Unitatis Redintegratio*. Decreet over de oecumene (21 november 1964), § 1, dat het herstel van de christelijke eenheid tot de “voornaamste zorgen van het Concilie” rekent en dit rechtstreeks verbindt met de evangeliserende zending van de Kerk. In dezelfde lijn stelt het Oecumenisch Directorium van de Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid der Christenen (1993), §§ 22–25, dat de inzet voor de eenheid van de christenen “tot het wezen van de Kerk behoort” en dat alle gelovigen hierin hun roeping hebben. Recente documenten van de Romeinse Curie sluiten daarbij aan: Secretariaat-generaal van de Synode van Bisschoppen, *Hoe een synodale Kerk op missie zijn?* (14 maart 2024), benadrukt dat “de Kerk niet enkel een zending heeft, maar zelf zending is”, terwijl het Slotdocument van de XVI Gewone Algemene Vergadering van de Synode van Bisschoppen (26 oktober 2024), § 30, synodaliteit uitdrukkelijk “een constitutieve dimensie van de Kerk” noemt, die de deelname van het gehele Volk van God aan haar leven en zending veronderstelt (beide beschikbaar via www.synod.va).

maken voor dialoog. Niet in de zin van een besluitvormingsmethode, maar als een zoekende en tegelijk ontvankelijke geloofsweg. Zo'n Alpha-cursus is immers bedoeld als een uitnodigende en verwelkomende plek van ontmoeten, ontdekken en pre-catechese. Door de inleidingen, maar nog meer de onderlinge uitwisseling krijgt de Heilige Geest optimaal de kans om in het hart van de deelnemers te spreken.

Gebed

Hand in hand gaan synodaliteit, missionaire parochie en oecumene eveneens waar het gaat om het belang dat ze stellen in het gebed. In de instructies die de bisdommen kregen aangaande de synodale weg, werd nadrukkelijk uiteengezet dat de rond Woord en Sacrament verzamelde geloofsgemeenschap de basis vormt van het samen op weg zijn. Tijdens synodale bijeenkomsten is er veel ruimte voor gezamenlijk en persoonlijk gebed. De stiltes

tussen de uitwisselingsronden zijn daartoe van groot belang.

Wie de conferenties van de missionaire parochie bezocht heeft, zal het niet ontgaan zijn hoe fundamenteel het gebed ook hier is. Het gaat daarbij niet enkel om het vraaggebed. Veeleer staat het loflied centraal. James Mallon bespreekt het belang van de lofprijzing in het al genoemde boek wanneer hij muziek als één van de fundamenteën van de missionaire parochie bespreekt.

Als ik mijn docent oecumene aan de Lateraanse Universiteit te Rome goed begrepen heb, noemde hij het gebed een vooronderstelling van de oecumene. Als we niet ZOWEL persoonlijk, als katholieken SAMEN én als christenen van verschillende denominaties gezamenlijk, bidden, kunnen we met ons verdere oecumenische werk net zo goed stoppen. Laten we niet vergeten dat een belangrijk, zo niet het belangrijkste, motief voor ons vragen om en werken aan eenheid gevonden wordt in het 17e hoofdstuk van het Johannesevangelie waar de Heer zelf biddend om eenheid vraagt.

³ Vgl. James Mallon, *Als God renoveert, de parochie van onderhoud naar bloei*, Baarn: Adveniat 2019, pag. 11

⁴ Vgl. *For a Synodal Church: Communion, Participation, and Mission, Preparatory Document, synodus Episcoporum*, nr 27

⁵ Vgl. *idem*. pag. 126-134.

⁶ Vgl. *Unitatis Redintegratio* no. 8: "Deze innerlijke omkeer en heiligheid van leven, tezamen met persoonlijke en openbare smeekbeden voor de eenheid van de christenen, moet men beschouwen als de ziel van de gehele oecumenische beweging. Men kan dit terecht een geestelijke oecumenische beweging noemen." Zie ook Walter Kasper, *Handboek voor de spirituele oecumene*, KD 2007 KD-Special (2007), no. 5: "Gebed om eenheid is de koninklijke poort van de oecumene."

Doorwerking Vaticanum II

Een andere belangrijke overeenkomst die ik zie tussen synodaliteit, missionaire parochie en oecumene is, dat ze alle drie diep wortelen in de idealen zoals die naar voren komen in de constituties en decreten van het Tweede Vaticaans Concilie. Voor alle drie geldt dat ze in feite al bestonden vóórdat het concilie werd aangekondigd en zowel tijdens als tussen de zittingen ook echt vleugels kreeg. Synodaliteit is eigenlijk zo oud als de Kerk zelf, want is altijd een wezenskenmerk geweest. Ook als dat in bepaalde periodes van de kerkgeschiedenis niet zo duidelijk werd onderkend. De oecumenische beweging kwam in de 19e eeuw herkenbaar op gang. Je zou kunnen argumenteren dat de missionaire parochie the new kid on the block is. Vooral in Nederland waar de katholieke kerkgemeenschap in de 19e eeuw meer en meer tot een emancipatiebeweging werd en in dat opzicht in de jaren zestig van de vorige eeuw haar nut verloor. Toch is het al een heilige als Titus Brandsma die in de jaren dertig van de twintigste eeuw waarschuwt voor teveel nadruk op organisatie en te weinig spreken over het geheim van God. Ik vraag me bovendien af of de door paus Pius XI geïnitieerde Katholieke Actie, ondanks alle duidelijke verschillen, niet gezien kan worden als een voorloper van de missionaire parochie. Ook toen ging het om de oproep aan lekenengelovigen om mensen te winnen voor Christus.

Hoe dat ook zij, synodaliteit, missionaire parochie en oecumene behoren tot de receptiegeschiedenis van het Tweede Vati-

caans Concilie. Meer nog, er kan volgens mij geen sprake zijn van een serieuze doorwerking van deze kerkvergadering, laat staan een omvorming van de kerkgemeenschap naar een overtuigde en overtuigende geloofsgemeenschap van gedoopten, zonder deze drie echt wezenlijke elementen: synodaliteit, missionair kerkzijn en oecumene.

Synodale weg en missionaire parochie als spiegel voor de oecumene in Nederland

Dat brengt me bij een punt waarbij ik wat langer zou willen stilstaan. Een element dat, althans op dit moment, synodaliteit en missionaire parochie meer kenmerkt dan de oecumene, zodat deze beide andere bewegingen ons in feite een spiegel voorhouden.

Wijlen paus Franciscus stond het heel duidelijk voor ogen, dat de synodale weg een werkelijk samen op weg zou moeten zijn. In de instructies die de bisdommen kregen, kwam duidelijk naar voren dat deelnemers aan de uitwisselingsronden zo breed mogelijk geselecteerd moesten worden.

Niet alleen synodaliteit is bedoeld om de gehele kerkgemeenschap te mobiliseren. De missionaire parochie doet dit ook. De conferenties die de afgelopen jaren werden gehouden, lieten zien dat dit ook resoneerde. De deelnemers zullen ongetwijfeld veelal actieve dragende leden van parochies en andere geloofsgemeenschappen zijn geweest, maar het leeuwendeel was leek. De inleidingen die ik

⁷ Titus Brandsma, *Godsbegrip. Rede uitgesproken op den Dies Natalis der R.K. Universiteit te Nijmegen, 17 oktober 1932* (Nijmegen/Utrecht: N.V. Dekker & Van de Vegt / J.W. van Leeuwen, 1932), 15–16: “Wij spreken veel over de Kerk, over haar rechten, haar instellingen, haar leer, haar wetten; maar te weinig over God zelf. Wij moeten weer komen tot den levenden God, wiens glorie in al ons kerkelijk leven moet doorstralen.”

⁸ Sinodo, ecco le “Tracce” della fase attuativa: per realizzare una “conversione sinodale” - Vatican News | Overigens dienen we er voor op te passen te denken dat dit helemaal nieuw is. Wie in het kerkelijk recht naar zoekt naar hoe in een bisdom de verplichte priesterraad en de facultatieve diocesane pastorale raad dient te zijn samengesteld, merkt op dat daar nadrukkelijk wordt gesteld dat de volle breedte van een kerkgemeenschap aan tafel genodigd dient te worden. De bevoegdheid die de bisschop heeft om naast de gekozenen, zelf leden in de priesterraad te benoemen is expliciet met dit doel gegeven.

gehoord heb, bedoelden zonder uitzondering de gemeenschap van gedoopten te informeren en te mobiliseren. Niet enkel de clergé.

Hier wordt de katholieke oecumene in ons land een spiegel voorgehouden. Hoezeer het ook waar moge zijn, dat enkele decennia geleden de oecumene in de parochies een grotere groep gelovigen wist te inspireren, thans is dat niet het geval. Daar mogen we echter niet in berusten. Niet omwille van het oecumenische ideaal, dat ons primair drijft, maar ook niet met het oog op het oecumenisch directorium waarin voor wat betreft de Romana het oecumenisch ideaal van tamelijk concrete handvatten is voorzien. Ik merk hier overigens op dat ik me bewust beperk tot bespiegelingen op basis van het Oecumenisch Directorium. Er zijn natuurlijk veel meer relevante documenten die aangehaald zouden kunnen worden. Denk alleen maar aan de begin deze maand onderstekende herziene Charta Oecumenica.

Het eerste wat mij opviel toen ik ooit voor het eerst het oecumenisch directorium doornam, was hoezeer de gehele kerkgemeenschap wordt ingeschakeld. Het directorium is wat dit betreft niet zuinig. Alles en iedereen moet op het verlangen naar eenheid georiënteerd staan. Het directorium maakt dit al duidelijk wanneer het verheldert wie als de adressanten worden gezien. Ik citeer: "Het Directorium richt zich tot de herders van de r.-k. kerk, maar het gaat ook alle gelovigen aan, die groepen zijn

om onder leiding van hun bisschoppen te bidden en te werken voor de eenheid van de christenen." In paragraaf 22 wordt dit nog eens dik aangezet. Ik citeer opnieuw: "De gemeenschap in het doopsel is geordend op de volle kerkelijke gemeenschap. Het beleven van het doopsel sluit in dat men wordt opgenomen in de zending van Christus: alles in de eenheid bijeen te brengen."

Het directorium laat het niet bij algemene opmerkingen ten aanzien van alle gedoopten. Bisschoppen worden rechtstreeks aangesproken. Diocesane bisschoppen dienen een gedelegeerde voor de oecumene te benoemen, maar ook een oecumenisch gremium in te stellen. Binnen de bisschoppenconferentie dient minstens één bisschop verantwoordelijk te worden gesteld voor de oecumenische taken. En dit is nadrukkelijk te begrijpen als het absolute minimum.

Instituten van gewijd leven en sociëteiten van apostolisch leven – kort door de bocht: de kloosters en congregaties – wordt gevraagd om overeenkomstig het eigen charisma al het mogelijke te doen: gebed, een leven van bekering voorleven, ontmoetingen organiseren, en, als er onderwijs gegeven wordt, hierin de oecumene een nadrukkelijke plaats geven. Daarnaast klinkt ook aan hun adres de oproep om in oecumenisch verband te werken aan sociale gerechtigheid.

⁹ Oecumenisch Directorium, nr. 41 & 42

¹⁰ Misschien is het goed om kort uiteen te zetten hoe de Nederlandse situatie is. Men zou kunnen zeggen dat de Nederlandse bisschoppenconferentie in deze een soort middenkoers vaart. Eén van de bisschoppen is de referent voor oecumene. Als zodanig heeft hij zitting in de Plenaire Raad van de Raad van Kerken in Nederland. Een tweede bisschop is bij de Raad betrokken als zogeheten secundus. Dit wil zeggen dat er een grote betrokkenheid is zonder dat de vergaderingen van de Plenaire Raad worden bijgewoond. Beide bisschoppen worden bijgestaan door een grotere groep katholieke leken en clerici die actief betrokken zijn bij het werk van de Raad. Een tweede lijn van landelijke samenwerking op het gebied van de oecumene wordt als het ware door onze vereniging getrokken. Elke bisdom in Nederland kent een gedelegeerde voor de oecumene, die qualitate qua deel uitmaakt van het hoofdbestuur van onze katholieke vereniging voor oecumene waar de gedelegeerden elkaar weten te vinden, samenwerken en profiteren van de dikwijls zeer grote kennis, kunde en ervaring van de andere bestuursleden.

¹¹ idem. nr. 46.

We komen steeds dichterbij de brede basis van de geloofsgemeenschap, wanneer daarna de organisaties van gelovigen worden genoemd. Ook deze organisaties dienen voldoende aandacht te besteden aan de oecumenische dimensie van hun werk – die dimensie wordt dus op voorhand verondersteld. Die oecumenische dimensie dient, als het enigszins kan, in de statuten te worden opgenomen.

‘We komen steeds dichterbij de brede basis van de geloofsgemeenschap.’

Hoofdstuk drie van het directorium handelt over de vorming. Alle instituten met een onderwijsopdracht, maar ook allen die bijdragen aan de vorming van gelovigen, functionarissen of ambtsdragers dienen aandacht te besteden aan de oecumenische dimensie van het kerkzijn. Ik citeer paragraaf 58: “De bekommernis om de eenheid staat centraal in het kerkbegrip. De oecumenische vorming beoogt alle christenen met de oecumenische geest te bezielen, wat voor eigen taak of functie ze ook mogen hebben in de wereld en in de maatschappij. Van het allergrootste belang in het leven van de gelovige die vervuld is van de heilige Geest, is de gave waarom Christus vóór zijn lijden heeft gebeden, namelijk de ‘genade van de eenheid’. Deze eenheid is allereerst de eenheid met Christus in een onvergelykelijk liefdesélan naar de Vader en de naaste toe. Ten tweede is zij de diepe en actieve gemeenschap van de gelovige met de universele kerk binnen de particuliere kerk waartoe hij behoort. Ten derde is zij de volkomenheid van de nagestreefde zichtbare eenheid met alle christenen uit de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.” Niet onbelangrijk is de opsomming van plaatsen die, in de woorden

van het directorium, gunstig zijn voor de vorming: het gezin, de parochie, de school, groepen en kerkelijke bewegingen. Nogmaals wordt zo duidelijk: oecumene is niet voor de enkeling of voor een bevoegen specialist. Heel de kerkgemeenschap, alles en iedereen wordt door het directorium in stelling gebracht om in alle facetten van het leven de eenheid zowel te dienen als na te streven.

Terug naar Frits van Facebook

Keren we nu terug naar de vraag van Frits over hoe we Maria toch wegekrijgen uit de Roomse eredienst, dan blijkt gemakkelijk dat er nog een wereld te winnen is.

Dat wil niet zeggen dat Frits verstoken is van oecumenische interesse. Het simpele feit dat hij zich zo publiekelijk druk kan maken over het zielenheil van de Roomsen, spreekt wat mij betreft in zijn voordeel. Onverschilligheid is erger en zeer tegen de geest van het oecumenisch directorium.

Frits’ goede bedoelingen lopen echter van de rails, als we nummer 23 van het oecumenisch directorium aanhalen, ook als is Frits vermoedelijk niet katholiek en wordt hijzelf niet als eerste door het directorium aangesproken als daar staat: “In al hun betrekkingen met de lidmaten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen moeten de katholieken eerlijk, verstandig en met kennis van zaken optreden.” Voor wat betreft de reacties op Frits, waarbij weldegelijk katholieke Facebook-vrienden van zich laten horen, lijkt paragraaf 24 van het directorium behartigenswaardige woorden te hebben: “Allereerst zouden zij [de katholieken] goed moeten weten wat de katholieke kerk is, en in staat moeten zijn verantwoording af te leggen van wat zij leert, van haar kerkorde en van haar oecumenische beginselen. Naarmate zij beter van dat alles op de hoogte zijn, zullen zij het beter in gesprekken met andere christenen kunnen uitleggen

¹² *idem. nr. 23.*

en naar behoren verantwoorden. Zij zouden ook een juiste kennis moeten hebben van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen met wie zij in gesprek zijn.”

Als het gaat om de omgangsvormen op Facebook en andere sociale media (ze bestonden nog niet toen het huidige directorium in 1993 het licht zag) heeft het directorium ook nog wel wijze raad in nummer 25. Er staat: “De oecumenische beweging met al haar eisen op menselijk en zedelijk gebied, is zozeer geworteld in het geheimnisvolle werken van de Voorzienigheid van de Vader door de Zoon en in de heilige Geest, dat ze de christelijke spiritualiteit in haar diepste wezen raakt. Zij vereist die ‘beking van hart en heilgheid van leven, tezamen met persoonlijke en openbare smeebeden voor de eenheid van de christenen’, die het decreet van het Tweede Vaticaanse Concilie over de oecumenische beweging noemt ‘de geestelijke oecumenische beweging’ en die zij beschouwt als ‘de ziel van de gehele oecumenische beweging’.” De manier waarop we ons als gelovigen ook naar elkaar toe gedragen en uitn, is relevant voor de oecumene. Wellevendheid is ook in oecumenisch verband een deugd. Zelfs op Facebook.

Bij wijze van conclusie

Bij wijze van conclusie voor dit moment, zou ik graag eraan willen herinneren dat wij als Katholieke Vereniging voor Oecumene inderdaad een vereniging zijn. Dat kwam vanmorgen al tot uitdrukking doordat er een ledenvergadering werd gehouden. Als we eerlijk zijn, speelt het verder niet zo’n grote rol. Niet tegenstaande mooie en ook succesvolle initiatieven als de oecumenische jongerenreis Together in 2023 om deel te nemen aan het grote oecumenische gebed voorafgaand aan de synode dat najaar, ligt de focus van onze vereniging vaak meer op het niveau van wat ik maar gemakshalve het oecumenisch kader noem. Als we bereid zijn om in de spiegel te kijken die de synodale weg en de missionaire parochie ons als partners werkend

aan hernieuwd vitaal kerkzijn voorhouden, wanneer we tevens het oecumenisch directorium ter harte nemen, zullen we het verenigingselement meer moeten benadrukken en trachten (opnieuw) de volle breedte van de katholieke geloofsgemeenschap in ons land te bereiken.

Enkele jaren geleden hebben we daartoe als hoofbestuur al wel aanzetten gedaan. We richtten drie werkgroepen in. Eentje kreeg als taak de adviesfunctie jegens de bisschoppenconferentie en de diocesane curies gestalte te geven. De tweede werd belast met de opdracht om oog te hebben voor de opleidingen en degenen die de opleidingen verzorgen. De derde kreeg als taakveld de leden en donateurs van onze vereniging. Willen we mee in de ontwikkelingen waarvan de synodale weg als ook de missionaire parochie zowel initiators als vruchten zijn, dan zou onze aandacht voor de leden best wat groter mogen. Mocht dat lukken, dan hoop ik dat de vraag van Frits op Facebook heel anders beantwoord gaat worden. Niet met onvriendelijke kortaffe reacties, maar met wellevende en uitnodigende woorden. Wie weet zou er dan een bijna missionaire dialoog ontstaan waarin met respect en geduld gezocht wordt naar wat de vraagsteller zo verontrust. Op een goede en geïnformeerde manier zouden in dat licht de katholieken die op Frits en de anderen reageren, onze katholieke geloofspraktijk verantwoorden. Wie weet wordt dan zelfs Facebook een opbouwende synodale plek. Een platform dat de eenheid van heel het menselijke geslacht dient en bevordert.

Vic. drs. Arjen Bultsma is vicaris van Bisdom Groningen-Leeuwarden en pastoor van de H. Titus Brandsmaparochie in Bolsward en omstreken. Hij is tevens voorzitter van de Katholieke Vereniging voor Oecumene.

*'De missionaire
parochie: the new
kid on the block.'*

Eén kerk, één missie: Oefenplaatsen voor een synodaal-missionaire kerk

Laetitia van der Lans

De Katholieke Vereniging voor Oecumene weet mensen van verschillende tradities en stromingen bij elkaar te brengen rond diverse invalshoeken voor de kerk van morgen. En dat is waardevol, want we hebben oefenplaatsen nodig als een bron waar we bij elkaar komen om te luisteren naar elkaars verhalen, te spreken, te wachten en te overwegen om vervolgens samen op weg te gaan naar die kerk van morgen. Wat we gemeenschappelijk hebben met elkaar is een warm kloppend hart voor de kerk en haar missie: in het voetspoor van Jezus Christus het koninkrijk van God helpen waarmaken.

Missionaire communicatie

De afgelopen achttien jaar deed ik dat namens De Zalige Zalm. Als bureau voor geloofscommunicatie hebben we honderden groepen begeleid in parochies en gemeentes die hun communicatie en meer toegespitst hun kerkblad of parochieblad wilden vernieuwen. En terwijl iedereen bij zo'n bijeenkomst klaar zat om vooral praktisch aan de slag te gaan, begon ik iedere keer met de vraag naar de missie van hun gemeenschap. Om te benadrukken dat communicatie van en vanuit een kerk altijd missionaire communicatie is. De missie van een geloofsgemeenschap kun je over het algemeen als volgt formuleren: mensen in aanraking brengen met Jezus Christus, met de geloofsbronnen zoals we die vinden in de Bijbel en in de geloofstraditie, en mensen in aanraking brengen met de geloofsgemeenschap omdat daar het geloof gevoed, gevierd, beleefd en doorgegeven wordt.

Vervolgens spraken we over de volgende vragen: Voor wie doe je het? Met wie communiceer je? Voor wie maak je het kerkblad of parochieblad? Mijn antwoord op die laatste vraag luidde stevast: voor álle parochianen of gemeenteleden. Dit klinkt wellicht als een open deur, maar in de praktijk zagen we vooral dat er met de actieve binnenkring van de kerkleden gecommuniceerd werd. Die binnenkring wordt gevormd door de regelmatige kerkbezoekers en actieve vrijwilligers. Daarna volgde altijd het moment waarop er hardop nagedacht werd over de vraag hoe groot de binnen- en de buitenkring dan wel zijn en hoe die zich procentueel tot elkaar verhouden.. Bij de katholieken in Nederland is die verhouding ongeveer 10 % - 90% en bij de protestanten ligt dat hoger, ongeveer 25% - 75%.

Als wij onze missie echt serieus nemen, dan is het onze opdracht om niet alleen met die kleine maar betrokken binnenkring te communiceren, maar ook - en misschien zelfs vooral - met de grote groep die we minder vaak zien. Als je dat goed doet, dan bereik je ook mensen die je nu nog niet bereikt. Zo creëerden we tijdens deze trainingen ruimte en openheid om na te denken over en te werken aan missionaire communicatie.

Op de proef gesteld

Tijdens workshops 'geloofscommunicatie' deden we dat met het Bijbelverhaal waarin Jezus zijn leerlingen twee aan twee op weg stuurt om het goede nieuws te vertellen. De vraag daarbij was: in hoeverre voel jij je een

leerling van Jezus, en met welk goed nieuws ga je op stap? Dat zijn altijd lastige vragen. Actieve en betrokken kerkmensen vinden het over het algemeen heel lastig om woorden te geven aan waarom ze doen wat ze doen.

Dat merkten we vooral in de katholieke parochies waarmee we aan de slag gingen. Dat is ook niet zo vreemd, want in de afgelopen 25 jaar ging bijna alle aandacht in parochies naar fusies, samenvoegingen van pastorale teams en kerksluitingen. Tegelijk verdween, in het kader van bezuinigingen, allerlei aanbod op het gebied van vorming en toerusting van leken, zoals de pastorale scholen, maar ook de opleiding tot pastoraal werkster. Veel aandacht en inzet was gericht op organisatie en krimp. Resultaat: het organiseren van de krimp. Het gelovige leven is op de proef gesteld en te weinig gevoed, geloofseducatie kwam er bekaaid vanaf. Het katholieke volk stond droog.

Stromend water

Toen het boek van James Mallon 'Als God renoveert – De parochie van onderhoud naar bloei' in 2019 door Adveniat in Nederland werd uitgegeven, werd het met gretigheid ontvangen. Alleen de (onder)titel al deed je het boek kopen: 'Van onderhoud naar bloei'. Eindelijk stroomde er weer water uit de bron en dat was welkom op de dorstige grond. Enkele parochiegroepen, bijvoorbeeld in Wageningen, wilden er enthousiast mee aan de gang gaan, maar het water ging pas echt stromen toen, na aanvankelijk wat koudwatervrees, bisschoppen het uiteindelijk omarmden als hét nieuwe model van kerk-zijn.

Je zag de werking ervan in enkele parochies zoals onder andere in Wageningen, Gouda en Tilburg. Daar gingen pastores enthousiast aan de slag met een groep medestanders: ze vormden leiderschapsteams, er ontstonden nieuwe initiatieven, er kwamen Alpha-cursus-

sen, er gebeurde weer iets positiefs. Andere muziek klonk er ineens: praise, Amerikaans, evangelisch. En zie nu, het brengt inmiddels landelijk grote gezelschappen op de been.

De stem van vrouwen

En toen kwam paus Franciscus met zijn synode. Het was oktober 2021. In die tijd volgde ik met veel interesse de ontwikkeling van de missionaire parochie en was ik blij dat dit ons werk rond missionair communiceren ondersteunde. Aanvankelijk was synodaliteit dus iets van ver van mijn bed. Het klonk als een abstract begrip, iets voor vergaderzalen en beleidsnota's. Totdat ik las wat paus Franciscus zei tijdens de opening van het synodaal proces in oktober 2021. Hij riep met nadruk vrouwen op om niet stil te blijven, maar om hun stem te laten horen, om vrijmoedig te spreken en niet bang te zijn. Hij zei: "Vrouwen, ik nodig jullie uit: praat, laat je stem horen. Ik erken jullie frustratie en ongeduld." Die woorden troffen me. Niet als een analyse, maar als een persoonlijke oproep. Hij had het ook tegen mij. "Ik erken jullie frustratie en ongeduld." Dat was tot dan toe letterlijk ongehoord uit de mond van een paus. Op dat moment sprong mijn hart op bij zoveel begrip voor de situatie van vrouwen.

Ik was vooral ook nieuwsgierig welke frustratie hij bedoelde. Wat wist hij, wat zag en voelde hij? Hoe wist hij van ons ongeduld en van de angst om te spreken? Franciscus sprak over de kerk als een 'mannenbolwerk', waar de mannen het voor het zeggen hebben, en dan meestal ook gewijde mannen. We weten van de uitsluiting van vrouwen tot de gewijde ambten en daarmee de uitsluiting tot veel leidinggevendende posities in de kerk. In Nederland zien we bijvoorbeeld de afgelopen twintig jaar de vrouwen uit het pastoraat verdwijnen. Slechts een op de drie parochies in Nederland heeft nog maar een vrouw in het pastoraal team. En hoewel vrouwen de helft van de Kerk vormen

¹ Franciscus, Paus. 'Toespraak bij de opening van het synodaal proces' (9 oktober 2021) <https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2021/october/documents/20211009-apertura-camminosinodale.html>

en het meeste werk verzetten, bepalen mannen het beeld van de Rooms-Katholieke Kerk. Waren het dit soort frustraties waar paus Franciscus op doelde?

Leren luisteren

Het doel van het synodaal proces was en is een beweging naar een kerk waarin we echt 'samen' doen met elkaar, samen verantwoordelijkheid dragen voor het reilen en zeilen en de grondtoon van dat samen-doen is: naar elkaar leren luisteren. Dus niet alleen van boven naar beneden, maar iedereen naar elkaar. Met een open hart, zodat we ook kunnen horen wat er tussen ons in gebeurt, wat de Heilige Geest ieder van ons te zeggen heeft.

Met Jos Moons werkte ik deze zomer aan de Nederlandse uitgave van zijn Engelstalige boek over 'De toekomst van synodaliteit'. Hij beschrijft daarin de vier kernpraktijken van een synodale houding en gedrag: Goed luisteren, goed spreken, wachten en overwegen en samen op weg gaan. Goed luisteren is meer dan wachten op je beurt om te spreken. Luisteren met een open hart vraagt om het opschorten van je eigen mening, van je eigen antwoord of reactie. Jos Moons formuleert dat helder: in plaats van te reageren op iemands verhaal met: 'ja, maar...' kun je beter vragen: 'vertel eens verder...'

De Kerk is vrouw

We hebben als vrouwen gedaan wat paus Franciscus ons vroeg: we lieten onze stem horen. Samen met het Netwerk Katholieke Vrouwen zijn we aan de slag gegaan. Binnen drie maanden verzamelden we meer dan 2200 getuigenissen van katholieke vrouwen in Nederland. Wat we toen nog niet konden vermoeden was hoe groot de overeenkomsten zouden zijn tussen de inbreng van vrouwen en mannen wereldwijd. Het werkdocument 'Vergroot de ruimte van uw tent', dat in oktober 2022 de verzamelde resultaten presenteerde,

liet een gedeeld verlangen zien: naar een Kerk die luistert, barmhartig is, ruimte biedt aan wie zich ongezien voelt en de talenten van vrouwen serieus neemt en gelijkwaardig benut. Ik las het ademloos en was diep geraakt.

Het was niet tegen dovemansoren gezegd. Paus Franciscus hoorde onze stemmen en die resoneerden blijkbaar in zijn hart. Langzaam maar zeker is de kerkelijke deur voor vrouwen een beetje verder opengegaan. De paus benoemde Nathalie Becquart tot ondersecretaris van de bisschoppensynode, waarmee zij de eerste vrouw werd met stemrecht in dit gezelschap.

Daarmee was het hek van de dam: twee jaar later kregen 57 vrouwen stemrecht binnen de bisschoppenvergadering over de hervorming van de Kerk. Op verschillende bestuurlijke topfuncties in het Vaticaan benoemde paus Franciscus vrouwen. Dit zijn historische veranderingen.

Paus Franciscus hield zelfs een pleidooi om de kerk minder mannelijk te maken, met zijn uitspraak "De Kerk is vrouw!". Er lijkt dus echt een nieuw tijdperk te zijn aangebroken.

Na zoveel dorre jaren gloort er weer hoop voor alle vrouwen die de afgelopen decennia hun baan, hun hoop en hun geloof in de Kerk zijn verloren.

Verder na Franciscus

Deze synodale jaren brachten, naast stemrecht voor vrouwen, nog meer verrassingen. Er waren rondetafelgesprekken, retraites voorafgaand aan de bijeenkomsten in Rome, internationale webinars en een eigentijdse communicatiestrategie. Alles was goed doordacht en het slotdocument van oktober 2024 doet aanbevelingen waarmee we nu al aan de slag kunnen.

Toch blijft het voor velen abstract. Niet ieder-

² Moons, Jos en Colberg, Kristin. *De toekomst van synodaliteit. Hoe verder?, Otheo, 2025*

een voelt zich aangesproken. Sommigen geloven niet dat de Kerk werkelijk zal veranderen. Anderen zitten niet te wachten op vernieuwing. En paus Franciscus was immers al oud.

Op tweede paasdag 2025 stierf paus Franciscus. Zijn overlijden riep vragen op: zou het synodale proces doorgaan? De keuze voor paus Leo XIV, deelnemer aan de synodebijeenkomsten, gaf een krachtig antwoord op die vraag. De kardinalen kozen hiermee voor voortzetting van de koers. Paus Leo XIV zet het proces voort, met aandacht, volharding en gebed. Hij nodigt ons uit om mee verder te gaan op deze weg.

Synodaliteit is geen modewoord. Het is een weg van geloof, gemeenschap en missie. Het slotdocument van oktober 2024 spreekt terecht van een 'synodaal missionaire kerk'. Die twee begrippen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Een andere houding

Als het over de synodale vernieuwing van de Kerk gaat, heb ik de afgelopen jaren in katholiek Nederland vaak te horen gekregen: moeten we dat er ook nog bij gaan doen? We zijn net bezig om een missionaire parochie te worden, daarmee kunnen we concreet aan de slag. We hebben de vragenlijsten ingevuld, en in de afgelopen jaren een paar synodale gesprekken georganiseerd. Wat moeten we verder nog? En waarom horen we er niets over?

Maar het gaat niet om iets erbij doen, het gaat om een andere houding, een andere manier van kerk-zijn, een andere cultuur. Van luisteren als basishouding, nieuwsgierig zijn naar elkaars verhaal en daarin naar Gods verhaal. Dus niet 'Ja maar... we zijn al zo druk met de missionaire parochie'. Maar: 'Vertel eens verder: hoe kunnen we werken aan die nieuwe synodale cultuur in onze missionaire parochie?'

'Het gaat niet om iets erbij doen.'

Een mooi voorbeeld hoe het kan werken zien we bij de parochies rondom Raalte en Deventer. Op de rol stond een nieuw beleidsplan. Bij de ontwikkeling daarvan zijn er in alle locaties of geloofscentra bijeenkomsten georganiseerd, waarbij in groepen is gesproken over de missie van de parochie en hoe dat handen en voeten krijgt in de komende jaren. Deze gesprekken gingen steeds volgens de methode van het 'gesprek in de geest', oftewel het synodale luistergesprek. In de volgende fase is het beleidsplan opnieuw naar de locaties gebracht en is er op dezelfde manier over gesproken. Deze aanpak creëert betrokkenheid, mensen worden serieus genomen, maakt hen medeverantwoordelijk voor de toekomst van de kerk en geeft draagvlak aan de beslissingen die genomen worden.

Verantwoordelijkheid

De vraag is: wie neemt er verantwoordelijkheid voor de synodale vernieuwing? Het is belangrijk dat gezichtsbepalende figuren meedoen. Dat geeft de noodzakelijke stimulans om ermee aan de slag te gaan. Anders gebeurt er niets. Synodaliteit vraagt om organisatie en samenwerking. Het is niet iets wat spontaan gebeurt. Dat verwachten we ook niet bij de missionaire parochie. De beweging van de missionaire parochie heeft aan betekenis gewonnen, door gebed, maar ook dankzij investeringen in geld, tijd, aandacht, conferenties, Alpha-cursussen, ondersteunende organisaties en steun vanuit de bisdommen.

Dat geldt voor synodaliteit net zo: ook dat vraagt, naast gebed, om investeringen in geld, tijd en aandacht. De verantwoordelijken hoeven niet per se bisschoppen te zijn, al helpt het wel als zij zich er enthousiast en constructief over uitlaten. Ook organisaties kunnen oefenplaatsen zijn die het mogelijk maken over de grenzen van de kerken heen. Dit is wat ik de kerk van Nederland ook gun. Maak dat er plekken zijn waar het water kan stromen en nieuw leven kan groeien.

Spelen met synodaliteit

Plekken waar bewust synodaal en missionair gewerkt wordt kom je al tegen in de buurtkerken. Een voorbeeld van daarvan maakte ik van dichtbij mee. Vanuit de PKN-gemeente in Deventer werden mijn man en ik gevraagd voor de beroepingscommissie, om mee te denken over het zoeken naar een nieuwe dominee. Ze wilden graag ook stemmen van buiten horen in dit proces. Een jaarlang is mijn man betrokken geweest bij dit proces van samen luisteren, bidden, spreken, overwegen en vinden.

Er zijn dus al plekken waar gespeeld en gewerkt wordt met synodaliteit. Dit voorbeeld laat zien hoe het helpt dat je mensen aan tafel vraagt die je normaal niet hoort. Dit voorbeeld wil niet zeggen dat we voortaan maar elkaars voorgangers moeten gaan kiezen, maar het geeft wel

aan dat je ook andere stemmen kunt betrekken in selectie- en besluitvormingsprocessen. Zou dat ook mogelijk zijn in de katholieke kerk, als het gaat om de selectie van nieuwe bisschoppen, om benoemingen van pastores, of bij de toelating van studenten tot priesteropleidingen en hun wijdingen? Ik verzin dit niet zelf, het zijn de aanbevelingen uit het slotdocument van de synode. Vertel eens verder... hoe zou dit eruit kunnen zien in Nederland? Zouden we hier eens met elkaar over verder kunnen denken? Zouden we eens wat kunnen oefenen? Synodaliteit gaat om vérgaande inspraak, dat gaat ook over benoemingen en structuren. Het is niet bedoeld als een wassen neus, maar als een werkelijk veranderingsproces. Dat vereist moed en helderheid, en vrijmoedigheid om te spreken en te luisteren naar alle partijen. Luisteren op een dieper niveau. Kunnen we elkaar daarin vinden en versterken?

Traditie als rijke bron

Synodaliteit biedt spirituele verdieping. We zien, mede dankzij de missionaire beweging, een focus op de eucharistie en een hernieuwde belangstelling voor de uitstelling van de hostie. Het zijn kernpunten van ons geloof, maar de vraag is of we ook voldoende putten uit de grote rijkdom van onze en andere tradities. Hoe kunnen we in onze rijke traditie van liturgische vormen zichtbaar maken dat we samen op weg willen zijn, samen vieren en zichtbaar maken voor God en voor elkaar dat we als kerkgemeenschap bestaan uit vrouwen, mannen, jongeren, mensen die geen stem hebben? En dat geldt ook voor de liturgische muziek: de traditie is zo rijk aan oude en nieuwe liturgische muziek, van gregoriaans tot Taizé, van Iona tot de liederen van Oosterhuis, van gospel tot de vertrouwde Gezangen voor Liturgie. Er is niks mis met de ontdekking en het enthousiasme van een band met praise-en worshipmuziek zoals we die de afgelopen veertig jaar door de EO hebben leren kennen en die nu een katholieke revival meemaakt. Maar de bron waaruit we putten biedt nog zoveel meer smaken. Het zou goed zijn als dat

fijne gevoel van praise, aanbidding, worship en de vlotte band geen eindpunt is, maar het begin van een verdiepend gesprek. Vertel eens verder... welke muziek verdiept jouw geloof en wat zou jij graag zingen?

Hoop

'Ja maar...,' – zo klinkt het verboden woord - 'de jongeren dan, die nieuwe generatie, die nu met meer dan we gewend zijn naar de kerk komen, op zoek naar een duidelijke boodschap, duidelijke regels, zekerheden, structuur, houvast?'

Verwelkom hen en wees nieuwsgierig naar hun verhalen en verlangens. Hun jeugdigheid en aantal wil nog niet zeggen dat we volop de koers van de kerk op hen moeten afstemmen. Dat deden we de afgelopen eeuwen ook niet. De dominicanen in Rotterdam vertelden dat de jonge mensen die aanvankelijk verlangden naar orthodoxie en niets wilden weten van kerkvernieuwing, omdat ze eindelijk dachten zekerheid gevonden te hebben in het katholieke geloof, na enkele luistergesprekken de verdieping vonden dat ons geloof niet een geloof is van zekerheden maar van hoop. Het leven en ons geloof zijn niet zwart-wit, maar kennen vele kleurschakeringen. Zou dat niet de verdieping zijn die we elkaar, en met name de jeugd, toewensen?

Praktijk in eigen land

De uitdaging van de synodale beweging is om niet te blijven hangen in gesprekken en overleg. Werken aan een synodale cultuur gaat verder dan een gesprek in de geest over documenten en exhortaties. Na de verdieping aan de ronde tafels presenteerde het slotdocument concrete aanbevelingen om de volgende stappen te zetten en uitvoering te geven aan de synodale toekomst van de kerk. En paus Franciscus riep lokale kerken op om de aanbevelingen direct in praktijk te brengen zonder te wachten op verdere instructies.

We zijn inmiddels een jaar verder. Het slotdocument geeft een tijdlijn tot 2028. Hoe ver is

het daar nu mee? In Nederland is een landelijk Synodaal team ingesteld om hieraan vorm te geven. Dit houdt volgens de website **rkk.nl** concreet in:

- Vervolg geven aan de synodale weg
- De opbrengsten vertalen naar de praktijk
- Het organiseren van dialoogprocessen
- Versterken van samenwerking
- Zorg dragen voor vorming en scholing

Mijn vraag is dan: vertel verder, wat zijn de plannen? Hoe staat het ermee?

Het team bestaat uit leden van de eerdere landelijke werkgroep synodaliteit, onder wie vertegenwoordigers van de Bisschoppenconferentie, het Netwerk Katholieke Vrouwen en religieuze ordes. In oktober 2025 namen drie van hen deel aan het Jubileum voor Synodale Teams in Rome, om inspiratie op te doen en ervaringen uit te wisselen. Vanuit België was een team van twintig mensen aanwezig.

Suggesties

Als ik bij parochies op bezoek ben voor spreekbeurten, dan valt op hoe weinig men weet over wat er gebeurt en óf er nog wat gebeurt rond de synodale vernieuwing. Ik moet zeggen dat ik niet alle communicatie van bisdommen en organisaties zie en lees, maar het zou zomaar een idee kunnen zijn om in ieder bisdomblad, bisdomnieuwsbrief, blog van bisschoppen, brieven, mededelingen voor parochies en artikelen voor parochiebladen de gelovigen mee te nemen en te vormen in de nieuwe synodale cultuur. Waar zou het over kunnen gaan:

- Hoe kun je een pastorale raad vormgeven in deze tijd, een denktank voor de bisdomstaf, het pastorale team of het parochiebestuur?
- Waar kun je webinars volgen, of trainingen in luistervaardigheden en inspraak?
- Laat weten wat de plannen zijn voor het invoeren van de synodale houdingen in de opleidingen van priesters? Hoe versterk je de vorming van priesters en leken?

- Wees transparant: laat weten wanneer het synodaal team bij elkaar komt en wat er op de agenda staat. Dat geldt ook voor vergaderingen van de bisschoppen. Vertel hoe je als bisschoppen probeert synodaal met elkaar te vergaderen. (En zeg niet: 'ja maar... de agenda is al zo lang.')
- Vertel welke functies er voor leken en met name voor vrouwen nu al mogelijk zijn en hoe je stimuleert dat het beeld van de kerk minder mannelijk wordt. Plaats interviews met de vrouwen in de staf in het bisdomblad, laat de mannen vertellen hoe het voor hen is.
- Ik ben heel blij dat de website van Luisterend Op Weg nu het landelijke, centrale punt is voor alles rond de synodaal-missionaire kerk. Investeer in een goede communicatiemedewerker. Stel per bisdom een synodaal-missionaire aanjager aan.

Er kan al zoveel! Laten we ermee aan de slag gaan, met net zoveel inzet als voor de missionaire parochie. En zou het trouwens niet voor de hand liggen om voortaan te spreken van de synodaal-missionaire parochie?

Oecumene

Het goede nieuws is dat we het wiel over synodaal-missionair kerk-zijn niet hoeven uit te vinden. We kunnen leren van onze buurkerken, zoals ik al eerder noemde. Bij de verschillende protestantse stromingen en in de Oud-Katholieke Kerk is het DNA synodaal-missionair. Mijn man en ik zijn gastlid van de lokale protestantse kerk geworden, vanuit een oecumenische behoefte, en we zien daar hoe in de liturgie verschillende smaken en stemmen de ruimte krijgen, hoe kinderen en jongeren de ruimte krijgen en van jongs af aan gevormd en gevoed worden en betrokken bij het geheel. Hoe vrouwelijke dominees herder zijn en hoe goed hun preken en gebeden zijn. Hoe de gemeenschap leert om pastor voor elkaar te zijn, de deuren gastvrij open naar de stad, hoe inspraak en medezeggenschap georganiseerd is en gemeenteleden van onderop met elkaar verantwoordelijkheid dragen voor de voort-

gang van de missie.

Van de Oud-Katholieke Kerk kunnen we leren hoe het 25 jaar geleden bij hen nog een fundamenteel issue was of en dat vrouwen priester werden. En hoe dat nu 25 jaar later de gewoonste zaak van de wereld is. Het kan gewoon. Er zijn geen ongelukken gebeurd. 'Ja maar...' krijg ik dan vaak te horen, 'die kerken hebben ook hun problemen en terugloop.' Laten we ook hier zeggen: Vertel eens verder: hoe is dat bij jullie gegaan? We kunnen niet uitsluiten dat de Heilige Geest ons daarbij iets te zeggen heeft.

De oecumene is een bron van gedeeld geloof en gedeelde missie. We zeggen het al zoveel jaar serieus te nemen. In diaconale acties, zoals de actie 'Warme jas' van de gezamenlijke kerken in Deventer, komt dat ook goed tot uitdrukking. Maar bij oecumenische diensten waarbij allerlei kerken samen vieren, ontbreken stevast de katholieken omdat de eucharistieviering op hetzelfde tijdstip gewoon doorgaat in de eigen kerk. Vertel eens: wat zouden manieren zijn om daar anders mee om te gaan?

Bij de bron

De kerk als gemeenschap bij de bron — bij die ene bron, Christus zelf, komen meerdere stromingen samen uit verschillende tradities om te drinken, te luisteren, verfrist te worden, en dan het water weer door te geven. Die bron verbindt ons in het luisteren. Je kunt niet spreken, niet evangeliseren, zonder eerst te drinken en te ontvangen.

We drinken uit verschillende bekertjes, maar het is hetzelfde water dat ons verfrist.

Wie werkelijk luistert, laat het water van de Geest door zich heen stromen – zodat het ook anderen bereikt. Zo ontmoette Jezus de Samaritaanse vrouw bij de bron: een gesprek dat begon met luisteren, en eindigde in vreugde en getuigenis.

Drs. Laetitia van der Lans is theoloog en zet zich in voor synodaliteit en de positie van vrouwen binnen de kerk.

A woman with short blonde hair and glasses, wearing a light blue suit over a patterned scarf, stands at a wooden podium. She is speaking into a microphone. In the foreground, the back of a person's head is visible, looking towards the speaker. A speech bubble with a white outline is positioned over the person in the foreground, containing Dutch text. The background is a light-colored brick wall, and a green plant is visible to the right.

*'Er kan al zoveel!
Laten we ermee
aan de slag gaan.'*

Vruchten van de Heilige Geest. Missionaire Parochie, Synodale Kerk en Oecumene

Norbert Schnell

"We moeten samen zoeken hoe we een missionaire kerk kunnen zijn, een kerk die bruggen bouwt, dialoog voert, altijd open om te ontvangen zoals dit plein met open armen. ... We willen een synodale kerk zijn, een kerk die wandelt, een kerk die altijd vrede zoekt, die altijd naastenliefde zoekt, die altijd dichtbij wil zijn, vooral voor hen die lijden."

Dat waren de eerste woorden van paus Leo XIV vlak na zijn pauskeuze op 8 mei 2025. Als hij de gelovigen voor de eerste keer op het Sint-Pietersplein toespreekt, noemt hij de missionaire kerk en de synodale kerk vrijwel in één adem. Dit artikel onderzoekt de samenhang tussen beide: hoe verhouden de missionaire en de synodale kerk zich tot elkaar? Daarnaast wordt gekeken naar de plaats die katholieke streven naar eenheid met verdeelde christenen binnen deze bewegingen inneemt.

Het artikel is geschreven vanuit de invalshoek van de Missionaire Parochie. Wanneer kerkelijke documenten spreken over een missionaire kerk, gaat het om de roeping van de kerk als geheel om naar buiten gericht te zijn en het Evangelie te verkondigen. Diezelfde roeping krijgt echter heel concreet gestalte op lokaal niveau, in een missionair bisdom en een missionaire parochie. Daarom kunnen de begrippen Missionaire Parochie en missionaire kerk in dit artikel vrijwel inwisselbaar gebruikt

worden. Waar Romeinse documenten oproepen tot een missionaire kerk, voelt de beweging van de Missionaire Parochie zich rechtstreeks aangesproken. Het is immers in de parochie dat geloof wordt beleefd, verkondigd en gedeeld in het dagelijks leven. In dit artikel bedoelen wij met missionaire kerk steeds ook de Missionaire Parochie: de concrete plaats waar de kerk zichtbaar wordt als gemeenschap van missionaire leerlingen, geroepen om midden in de wereld te leven vanuit de vreugde van het Evangelie.

In dit artikel worden twee stellingen geponeerd en uitgediept: 1) Een missionaire kerk is een synodale kerk, of zij is niet; en 2) De Missionaire Parochie is de volgende fase in de oecumene. Eerst echter over de achtergronden van de Missionaire Parochie.

Missionaire Parochie

Wat is de kern van de Missionaire Parochie en daarmee de kern van een missionaire kerk? "En hij bracht hem bij Jezus" (Joh 1,42). In dit kleine zinnetje uit het Johannesevangelie staat waar het in de Missionaire Parochie om gaat: mensen bij Jezus brengen; leerlingen van Jezus maken.

Andreas, de broer van Simon Petrus, is op aanwijzing van Johannes de Doper achter Jezus

¹ Dit artikel is een bewerking van een lezing gehouden voor de Katholieke Vereniging voor Oecumene, Nieuwkuijk, 14 november 2025.

² De Missionaire Parochie is een vernieuwingsbeweging, geïnspireerd door het boek *Als God Renoveert* van de Canadese priester James Mallon, die parochies wil omvormen tot uitnodigende, gastvrije gemeenschappen, gericht op evangelisatie, leerling-van-Jezus-zijn en groei in geloof.

aangegaan. In de persoonlijke ontmoeting met Jezus heeft Andreas Hem leren kennen als de Messias, als de Zoon van God. Deze ervaring is zo overweldigend dat hij haar niet voor zichzelf kan houden, maar anderen daarvan deelgenoot wil maken. Als eerste ontmoet hij zijn broer Simon Petrus. Andreas brengt hem bij Jezus, en de rest is zogezegd geschiedenis. Ook het leven van Simon Petrus verandert radicaal. Hij gaat achter Jezus aan, wordt zijn leerling en krijgt later de opdracht om Kefas, de rots van de kerk te zijn (vgl. Joh 1,35-42). Na zijn verrijzenis draagt Jezus de leiding van de eerste christelijke gemeenschap aan Petrus over (vgl. Joh 21,15-19). Weer later zien de christenen in Petrus de eerste paus van de kerk. Zonder zijn broer Andreas had Petrus Jezus mogelijk nooit leren kennen.

“En hij bracht hem bij Jezus.” Dit is de kern van de Missionaire Parochie. Iemand die persoonlijk door Jezus geraakt is, brengt een ander mens of iemand die hij of zij kent of toevallig ontmoet, bij Jezus, zodat die Hem ook leert kennen. Dat bij Jezus brengen of mensen tot leerlingen van Jezus maken is de opdracht die de leerlingen vlak voor de hemelvaart van Jezus krijgen: “Gaat en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen, doopt ze in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest en leert hen alles te onderhouden wat Ik u bevolen heb. Ziet Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld” (Mt 28,19-20).

Enerzijds zelf leerling van Jezus zijn en anderzijds mensen bij Jezus brengen: dat is de opdracht en de zending van iedere christen. Het is de zending van alle tijden. We zijn het als katholieken in dit deel van de wereld echter niet zo gewend. We spreken weinig over Jezus, laat staan dat we als missionarissen mensen actief bij Jezus brengen.

Christelijke cultuur – ‘t rijke Roomse leven

We komen uit een tijd en een cultuur waarin geloven vanzelfsprekend was. In de jaren vijftig

van de vorige eeuw was Nederland christelijk. De overgrote meerderheid van de mensen was gedoopt. Je was katholiek of protestant; bij welke kerk je hoorde stond vast door het gezin waarin je geboren werd. Het kerkelijk leven was sterk georganiseerd. Iedereen deed op een of andere manier mee. Mensen hadden een taak in de kerk, bijvoorbeeld koster of koorzanger, of waren lid van een katholieke vereniging. Als katholiek leefde je in een katholieke wereld en de zondagse kerkgang hoorde daar als vanzelfsprekend bij.

Het was de tijd van “dopen en leren” (vgl. Mt 28,19b-20). Het geloof werd van generatie op generatie doorgegeven: baby's werden kort na de geboorte gedoopt; kinderen groeiden op in het geloof, ontvingen rond hun achtste de eerste heilige communie en werden enkele jaren later gevormd. Jongvolwassenen trouwden in de Kerk en wanneer er een baby werd geboren, werd die weer gedoopt. Zo begon de cyclus opnieuw: dopen en leren, van generatie op generatie.

Seculiere tijd

Vanaf de jaren vijftig veranderde de Nederlandse samenleving langzaam, maar zeer gestaag en radicaal. Van de katholieke kerk als groot en machtig instituut, overal in de samenleving present, is na 75 jaar bijna niets meer over. We leven inmiddels niet meer in een christelijke cultuur. Voor de meeste mensen spelen geloof en kerk geen rol meer. Deze ontwikkeling zien we niet alleen in Nederland, maar in heel West-Europa en grote delen van Noord-Amerika. Over de precieze oorzaken valt veel te zeggen, maar dat verandert niets aan onze huidige situatie. Onze tijd is seculier geworden: geloof en ongeloof zijn optioneel. Vijfhonderd jaar geleden was het onmogelijk om niet te geloven. Nu zijn geloof en ongeloof reële opties. Tussen atheïsme en strenggelovigheid bestaat een breed spectrum aan mogelijkheden. Het katholieke geloof is één van de vele zingevingsaanbieders in onze tijd. En dat is onze tijd.

Hoewel het aantal gelovigen drastisch is afgenomen, blijft de opdracht van Jezus van kracht. Jezus is immers dezelfde. "Gisteren, vandaag en tot in eeuwigheid" (Hebr 13,8). Zijn boodschap luidt nog steeds: "Gaaf dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen" (Mt 28,19). Deze nieuwe tijd vraagt om nieuwe methodes om de vreugde van het Evangelie te verkondigen. Hebben we het vroeger dan fout gedaan? Nee helemaal niet, maar de methodes van vroeger werken vandaag simpelweg niet meer. De tijden zijn veranderd.

Nieuwe tijd

We leven in een nieuwe tijd. Waar het vroeger volstond om het geloof aan de volgende generatie door te geven – dopen en leren – staan we vandaag voor de opdracht om het geloof opnieuw aan te bieden. Kwamen mensen vroeger vanzelf naar de kerk, vandaag moeten we zelf naar de mensen toegaan. Was geloven vroeger vanzelfsprekend, vandaag moeten we getuigen van ons geloof. Dat vraagt om een andere manier van kijken en werken. Het gaat daarbij niet om een nieuwe methode, maar om een daadwerkelijke bekering: een pastorale bekering.

Van onderhoud naar missie

De pastorale bekering wordt in de beweging van de Missionaire Parochie samengevat als: "van onderhoud naar missie." In een christelijke cultuur kon men volstaan met het doorgeven van het geloof en met het verzorgen van wie al binnen was. Dat is te vergelijken met een tuin die in bloei staat: je hoeft die alleen te onderhouden: als het droog is, dan besproei je de tuin; als planten uitgroeien, dan snoei je ze; je voegt ieder jaar wat mest aan de bodem toe, enzovoorts. In een seculiere cultuur valt er weinig te onderhouden. Je bent als gelovige eerder een eenling en ziet weinig kerkelijk leven om je heen. Dat is te vergelijken met een stuk braakliggende grond. Daar moet eerst gezaaid en geplant worden. Onze tijd is een tijd van zaaien geworden, een tijd van missie.

Onze tijd vraagt om een cultuurverandering. Er is weinig vruchtbare bodem meer voor de methodes van vroeger. We moeten terug naar de kern: mensen bij Jezus brengen.

Nieuwe vormen

Hoe ziet die andere manier van kerk zijn eruit? Neem de voorbereiding op de eerste heilige communie. In een christelijke cultuur groeiden kinderen vanzelf op met de kerk. Tegen de tijd dat zij toe waren aan hun eerste communie, wisten ze wie Jezus was en wat er in de kerk gebeurde. Vandaag hebben veel kinderen die worden aangemeld nauwelijks de binnenkant van een kerk gezien. Ze weten niet wie Jezus is en kennen het Onze Vader niet.

'De Heilige Geest brengt mensen samen.

Blijven we doen wat we altijd deden – catechese over de Eucharistie – dan hoeven we ons niet te verwonderen over dat kinderen na hun eerste communie verdwijnen. In enkele bijeenkomsten is het onmogelijk om te begrijpen waar de Eucharistie werkelijk om gaat. We zullen andere wegen moeten bewandelen en kinderen eerst bij Jezus moeten brengen. Een voorbeeld is de familiezonntag, waarbij niet alleen het kind, maar het hele gezin een geloofsweg gaat. Zo groeit men samen in geloof, totdat de eerste communie werkelijk een ontmoeting met Christus wordt.

Drie sleutels en de sleutelring

Hoe komen we van onderhoud naar missie? Hoe brengen we mensen bij Jezus? De beweging van de Missionaire Parochie reikt daartoe drie sleutels aan. Een sleutel heb je nodig om een deur te openen en zo in een andere ruimte te komen. De sleutels van de Missionaire Parochie zijn: Prioriteit geven aan de evangelisatie, Het beste van leiderschap, en De kracht van de Heilige Geest. De Eucharistie

vormt de sleutelring die deze drie bijeenhoudt.

Prioriteit geven aan de evangelisatie

In de Missionaire Parochie staat evangelisatie centraal. Het verkondigen van de Blijde Boodschap is niet alleen een taak van enkelen, maar van álle gedoopten. Het gaat erom dat we niet alleen binnen de kerkmuren bijeenkomen, maar actief op zoek gaan naar mensen die Jezus nog niet kennen. Evangelisatie betekent uitnodigen, ontmoeten, luisteren en delen wat Jezus ons heeft gegeven: de vreugde van het Evangelie. Het is een uitnodiging om Jezus Christus persoonlijk te leren kennen.

Het beste van leiderschap

Door het sacrament van het doopsel delen alle christenen in het ene priesterschap van Christus: zij zijn geroepen om hun leven als geestelijk offer aan God op te dragen, te bidden, te getuigen en mee te werken aan de zending van de kerk. In de Missionaire Parochie betekent dit dat iedereen zijn of haar gaven inzet voor de opbouw en de zending van de kerk. Niet alleen de pastoor is hiervoor verantwoordelijk. Het beste van leiderschap is geen beheer van taken door enkelen, maar het faciliteren van een cultuur waarin gelovigen worden aangesproken op hun talenten, geïnspireerd worden tot betrokkenheid en ondersteund worden in hun roeping.

De kracht van de Heilige Geest

De Heilige Geest is de bron van alles wat missionair leven mogelijk maakt. Zonder Zijn leiding blijft elke inspanning oppervlakkig. In de Missionaire Parochie staan gelovigen open voor de beweging van de Geest: in gebed, in een luisterende levenshouding en in gehoorzaamheid aan Gods roepstem. De Geest zet mensen in beweging, vernieuwt harten, doorbreekt angst en schenkt de moed om te getuigen van geloof in woord en daad. Vertrouwen op de Heilige Geest betekent dat we onze plannen, onze sterktes en zwaktes bij God

brengen, wetende dat de vrucht van ons missionair werk niet van onszelf komt, maar een gave is van Gods leven gevende Geest.

De Eucharistie

De drie sleutels worden samengehouden door een sleutelring: de Eucharistie. De Eucharistie vormt het hart van de Missionaire Parochie. Zoals een sleutelring alles bijeenhoudt, zo verbindt de Eucharistie de drie sleutels tot één levend geheel. In de Eucharistie ontmoeten we Christus zelf, de bron van geloof, gemeenschap en zending. Vanuit deze bron krijgen de drie sleutels richting en kracht: zonder Eucharistie zouden het losse initiatieven blijven, maar door haar worden ze beziel en wederzijds versterkt. De sleutelring herinnert ons eraan dat alles wat we doen, voortkomt uit en terugkeert naar de Eucharistie. De Eucharistie voedt ons, vormt ons tot gemeenschap en zendt ons uit om missionair en vreugdevol aanwezig te zijn in de wereld.

Pastorale bekering

Met de drie sleutels doen we dingen die we in een christelijke cultuur niet hoeven doen. In zo'n cultuur is praktisch iedereen gedoopt en vertrouwd met de persoon van Jezus Christus. Evangelisatie is dan nauwelijks nodig. Er is ook sprake van een sterke organisatie: alles is goed geregeld. Het leiderschap rust bij de pastoor en iedereen heeft zijn eigen plek in de sterk hiërarchische structuur. Gelovigen worden veel minder uitgedaagd om hun specifieke gaven en talenten voor de opbouw en de missie van de kerk in te zetten. Ook gebed tot de Heilige Geest, die alles vernieuwt en mensen enthousiasmeert, is in een sterk christelijke samenleving minder prominent aanwezig. Alles loopt immers volgens bekende patronen en het kerkelijk leven functioneert.

Wat in een christelijke cultuur niet zo hard nodig is, werkt in een kerk die in een seculiere context staat, totaal anders. Dat vraagt om een

³ Vgl. LG 10-12.

andere werkwijze. Dit is opnieuw die cultuurverandering, oftewel de pastorale bekering. Om daadwerkelijk tot een pastorale bekering te komen is het van belang om zich ervan bewust te worden, dat oude, vertrouwde kerkbeelden moeten worden losgelaten en dat men vertrouwd moet raken met nieuwe kerkbeelden, nieuwe metaforen voor de kerk.

Kerkbeelden

De moderne metafoortheorie leert ons dat een metafoor niet slechts een stijlfiguur is die tot het taaldomein behoort, maar dat metaforen concepten zijn die ons denken, doen en handelen bepalen. We leven in metaforen. Zo leven we in West-Europa in de metafoor Tijd is geld met bijbehorende uitdrukkingen als Die file heeft me een uur gekost en Ik had me deze tijd kunnen besparen. We ergeren ons daarom als tijd 'verspild' wordt. In andere delen van de wereld beleeft men tijd anders en gaat er dus ook anders mee om.

Ook om over de kerk te spreken gebruiken we metaforen, namelijk metaforen die ons denken, doen en handelen in relatie tot de kerk bepalen. De meeste mensen beleven de Kerk als een instituut; de kerk als societas perfecta. Dat past goed bij een brede volkskerk. Een kerk met veel leden en een grote maatschappelijke betrokkenheid vraagt om een goede organisatie en duidelijke regels. De Kerk als instituut richt zich vooral op de buitenkant. Men oordeelt over haar op grond van uiterlijke kenmerken en concludeert dat het slecht met de Kerk gaat, omdat al decennialang de aantallen kerkgangers, dopen en huwelijken gestaag teruglopen. Ook financieel loopt het hard achteruit; het onderhoud van veel kerken kan niet meer bekostigd worden.

Lichaam van Christus

Bij een missionaire kerk past een ander kerkbeeld. Welk beeld is dat? Een zeer oud beeld dat Paulus in zijn brieven gebruikt, is dat van de kerk als het Lichaam van Christus. Een lichaam is een organisch geheel met allerlei ledematen. Ieder lidmaat heeft een eigen en onvervangbare functie. Zo spreekt Paulus ook over de gemeenschap van gelovigen: "Want zoals het menselijk lichaam vele organen heeft met allerlei verschillende functies, zo vormen wij allen tezamen in Christus één lichaam, en ieder afzonderlijk, zijn wij, evenals de ledematen van het lichaam, aangewezen op elkaar" (Rom 12,4-5).

In 1 Kor 12,4-12 legt Paulus uit hoe de Heilige Geest alle gelovigen verschillend begenadigd: "Aan de een wordt door de Geest een woord van wijsheid gegeven, aan een ander een woord van kennis krachtens dezelfde Geest, aan een derde door dezelfde Geest het geloof, aan weer anderen schenkt de ene Geest gaven om ziekten te genezen, om wonderen te doen, de gave van de profetie, de onderscheiding van geesten, velerlei taal of de vertolking ervan. Maar alles is het werk van een en dezelfde Geest, die aan ieder zijn gaven uitdeelt zoals Hij het wil."

Samen vormen alle gelovigen, met hun eigen gaven en talenten, het éne Lichaam van Christus. Ieder lidmaat heeft een eigen functie voor de werking van het lichaam en is even belangrijk. Ook dat legt Paulus uit: "Wanneer één lid lijdt, delen alle ledematen in het lijden; wordt één lid geëerd, alle delen in de vreugde" (1 Kor 12,26). Ieder lid van de kerk heeft een eigen taak of een functie in het Lichaam dat Christus is, en ieder lid wordt bezielde door dezelfde Heilige Geest.

⁴ Tot dit inzicht kwamen George Lakoff en Mark Johnson in hun baanbrekend werk *Metaphors We Live By*. Chicago 2003 (1980). Daarna zijn nog talloos veel andere publicaties verschenen en modificaties aangebracht, maar in de kern bevatten ze allemaal dezelfde gedachte.

⁵ Vgl. Slotdocument van de 16e Gewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode (SD), Rome 2024, 21 en 36.

⁶ SD 21.

Missionaire parochie en synodale kerk

Iedere gelovige is geroepen om deel te nemen aan de opbouw en de zending van de kerk. Iedere gelovige is daarbij even belangrijk. Hier raken de missionaire parochie en de synodale kerk elkaar. In het slotdocument van de synode wordt meermaals gesproken over “een verscheidenheid aan roepingen, charisma’s en dienstdaken,” en dat we hebben “herontdekt dat de verscheidenheid aan roepingen, charisma’s en dienstdaken één wortel heeft: Wij zijn allen gedoopt in één Geest en daardoor één lichaam geworden (1 Kor 12,13).” Het feit dat de Heilige Geest in iedere gelovige woont, is ook de basis voor de synodale weg: “Dankzij de zalving van de Heilige Geest, ontvangen in de doop (cf. 1 Joh 2,20.27), bezitten alle gelovigen een aanvoelen voor de waarheid van het Evangelie, wat we *sensus fidei* noemen.”

Synodaliteit impliceert “dat men op alle niveaus van de kerk samenkomt, naar elkaar luistert, met elkaar in gesprek gaat en tot gemeenschappelijke onderscheiding komt.” Dit kan, omdat de Heilige Geest in allen werkzaam is. Het slotdocument zegt bovendien dat “het hele volk van God drager is van de verkondiging van het Evangelie. Daarin wordt elke gedoopte geroepen om een belangrijke speler van de zending te zijn, omdat we allemaal missionaire leerlingen zijn.”

De Heilige Geest brengt mensen samen tot één lichaam en vormt zo één gemeenschap; de Heilige Geest deelt aan ieder zijn gaven uit tot welzijn van allen en maakt dat allen geroepen zijn om deel te nemen: participatie. In het door de Heilige Geest samengebrachte volk van God wordt elke gedoopte geroepen een belangrijke speler te zijn in de missie van de kerk. Gemeenschap, participatie en missie zijn vruchten van de Heilige Geest.

Twee praktijkvoorbeelden:

Visietekst Titus Brandsmaparochie te Wageningen:

De Titus Brandsmaparochie in Wageningen wilde met alle gelovigen werken aan een visietekst. Het werken aan een visie is een eerste belangrijke stap in de Missionaire Parochie. De richting voor de toekomst is niet alleen iets van de pastoor, het pastorale team of enkelen rondom de pastoor, maar van de hele gemeenschap. Om tot een visie voor de parochie te komen, organiseerde men twee synodale rondes, waaraan vertegenwoordigers van alle locaties deelnamen. Men sprak over dromen voor de parochie en over mogelijke obstakels op weg naar de vervulling ervan: “Wat spreekt je het meest aan in de drie speerpunten van de parochievisie en waar word je zenuwachtig van?” Na de synodale gespreksrondes vond een plenaire uitwisseling plaats; de bevindingen werden met elkaar gedeeld. De visie voor de parochie werd zo niet door enkelen bedacht en aan de hele parochie opgelegd, maar was een vrucht van een synodale weg.

Deze werkwijze sluit aan bij wat het slotdocument zegt: “We vragen alle lokale Kerken ... om concrete werkwijzen en vormingstrajecten te vinden. Zo kunnen we een echte synodale bekering realiseren in de verschillende kerkelijke realiteiten (parochies, instituten van gewijd leven en sociëteiten van apostolisch leven, verenigingen van gelovigen, bisdommen, bisschoppenconferenties, groeperingen van Kerken, enz.).”

Missionair Beraad in het bisdom Breda

Het bisdom Breda heeft de Missionaire Parochie tot uitgangspunt van het bisdombeleid gemaakt. Een belangrijke stap was de reorganisatie van het bisdomkantoor. Men heeft de beweging gemaakt van een institutio-

⁷ SD 22.

⁸ SD 28.

⁹ SD 4.

¹⁰ SD 9.

nele werkwijze, met veel afdelingen en een sterke organisatie, naar een relationele werkwijze, met minder hiërarchisch en meer onderlinge ontmoetingen tussen de bisdom-medewerkers. De bisdomorganisatie is sterk vereenvoudigd en platgeslagen. Er zijn nog maar twee afdelingen: Missionair Pastoraat en Zakelijke Dienstverlening. Beide afdelingen staan ten dienste van de parochies en van het bisdombestuur. Omdat de bisschop enerzijds graag directer de geluiden uit de parochies wil horen en hij anderzijds meer dan alleen bisdommedewerkers bij de ontwikkeling van het bisdombeleid wil betrekken, heeft hij het Missionair Beraad ingericht.

Het Missionair Beraad is een klankbord voor het bisdombestuur en bestaat uit priesters en leken gelovigen uit de vijf pastorale zones die het bisdom rijk is. Iedere twee weken komt het Missionair Beraad een ochtend samen. Men vormt met elkaar een huiskerk. Naast ontmoetingen, het delen van vreugde, geloofsgesprekken, gebed en een lunch, wordt ook ruim tijd besteed aan onderwerpen rond de Missionaire Parochie. Mannen en vrouwen, ieder met een eigen achtergrond en werkzaam op verschillende plaatsen in de kerk, spreken op basis van gelijkwaardigheid met elkaar en met de bisschop in hun midden. Samen probeert men te ontdekken waar de Geest werkt en wat goede wegen zijn om de Missionaire Parochie verder te ontwikkelen. In de afgelopen periode is ook gesproken over de synodale kerk, in een synodaal gesprek met als vraag: "Wat hopen we voor de synodale kerk?"

Een missionaire kerk is een synodale kerk, of zij is niet

Een missionaire kerk en een synodale kerk raken elkaar in het uitgangspunt dat iedere gelovige geroepen is om deel te nemen aan de opbouw en de zending van de kerk, dat iedere gelovige daartoe is uitgerust met één en dezelfde Heilige

Geest, en iedere gelovige daarbij ook even belangrijk is. Hoe verhoudt dit zich tot elkaar?

We kunnen stellen dat synodaliteit een middel is, een manier van kerk-zijn: samen op weg, waarbij de ene Geest tegen een ieder spreekt en men samen luistert naar de Geest. Een missionaire kerk-zijn is het doel. Of zoals het slotdocument het zegt: "Eenvoudig en samenvattend gezegd is synodaliteit een weg van geestelijke vernieuwing en structurele hervorming om de Kerk meer participatief en missionair te maken. Zo kan zij beter met iedere man en vrouw op weg gaan en het licht van Christus uitstralen." Later wordt dit nogmaals benadrukt: "Synodaliteit is geen doel op zich, maar staat in dienst van de zending die Christus aan de Kerk heeft toevertrouwd in de Geest."

De Missionaire Parochie is de volgende fase in de oecumene

We richten ons nu op de tweede stelling en kijken hoe de Missionaire Parochie zich verhoudt tot de oecumene. We pakken de draad op bij de secularisatie van de westerse wereld. Dit heeft zich niet alleen buiten de kerk afgespeeld, maar ook daarbinnen. Katholieken ademen de lucht van hun tijd in en worden daar ook door beïnvloed. Anders dan in strengprotestante milieus heeft de secularisatie ook binnen de katholieke kerk hard toegeslagen.

In de doorwerking van het Tweede Vaticaans Concilie werd eind jaren zestig, begin jaren zeventig van de vorige eeuw de ervaringscatechese ingevoerd. Het besef was gegroeid dat geloven niet alleen kennisoverdracht is, maar vooral ook beleefd moet worden. Mensen waren mondiger geworden en stelden vragen bij autoriteit en vaste vormen. De ervaringscatechese sloot daarbij aan door uit te gaan van het concrete leven en de vragen van de gelovigen. Dit werd als vernieuwend en bevrijdend ervaren, maar het was ook kwets-

¹¹ SD 28.

¹² SD 32.

baar. De inhoud van het geloof raakte op de achtergrond ten gunste van de persoonlijke, subjectieve beleving. Ook in de liturgie moest alles vereenvoudigd worden.

Het netto-effect van deze ontwikkeling is dat er na zestig jaar onder katholieken nog nauwelijks geloofskennis over is. Vraag bij de huwelijksvoorbereiding aan een trouwlustig paar of ze een Bijbelverhaal kennen dat hun is bijgebleven, en er volgt praktisch zonder uitzondering een oorverdovende stilte. Ook het gebedsleven is onder katholieken grotendeels verdampt. De liturgie is vervlakt: zij is een zitliturgie geworden en koren die in de jaren zestig en zeventig zijn opgericht zingen grotendeels liedjes over het leven en nog maar nauwelijks over God. Als klap op de vuurpijl is het geloof in Jezus als de zoon van God bijna verdwenen. Voor veel katholieken is Jezus niet meer dan een bijzonder mens.

We kunnen deze ontwikkeling concreter maken aan de hand van de voorbereiding op de Eerste Heilige Communie. Projecten die kinderen in de jaren zeventig voorbereidden, hadden titels als: "Samen met Jezus aan tafel." Zo'n tien à vijftien jaar later werd dat: "Samen aan tafel." Weer tien à vijftien jaar later: "Het is feest in de kerk." Inmiddels zijn we in de fase dat er met grote letters op het project staat: "Feest!"

Eucharistie en avondmaal

Doordat het ontbreekt aan een minimum aan geloofskennis, geloofservaringen en kerkelijk leven, begrijpen katholieken vaak nog nauwelijks wat de kerk leert. Dit heeft grote gevolgen voor de oecumene. Onder katholieken is het een zeer gangbare opvatting geworden dat Avondmaal en Eucharistie hetzelfde zijn. De gemiddelde katholiek begrijpt niet waarom de kerk aangeeft dat intercommunie niet geoorloofd is. Men ervaart dat als ongastvrij tegen-

over protestanten. De oecumene wordt zo gereduceerd tot de vraag of we wel gastvrij genoeg zijn: wie vindt dat een protestant in de Eucharistieviering geen communie kan en mag ontvangen, wordt al snel als ongastvrij gezien.

Omgekeerd gaat een gemiddelde katholiek met groot gemak op zondagochtend naar een oecumenische viering en neemt op de koop toe dat hij daardoor de Eucharistie niet ontvangt. "Het is toch veel mooier om op zondag samen met protestanten te vieren?" hoor je dan zeggen, en "Waarom vieren we niet iedere week samen? Avondmaal en Eucharistie zijn toch hetzelfde?"

Leerlingen van Jezus: Blijf in Mij

De Missionaire Parochie wil leerlingen van Jezus maken; wil mensen bij Jezus brengen. Mensen die zich melden bij een parochie die het gedachtegoed van de Missionaire Parochie heeft omarmd en aangeven gedoopt te willen worden, of in ieder geval meer over het geloof te willen weten, worden in de regel doorverwezen naar de Alpha. De Alpha is ontwikkeld in de Anglicaanse parochie Holy Trinity Brompton in Londen en wordt ook in de katholieke kerk gebruikt om mensen kennis te laten maken met de persoon van Jezus en om ervaring op te doen met het werken van de Geest. Ook de viering van de Eucharistie heeft in de Missionaire Parochie een centrale plaats: de Eucharistie als ontmoeting met Christus in Woord en Sacrament.

Doordat men dichter bij Christus komt en Hem beter leert kennen, komt men ook dichter bij het hart van Jezus. Mensen zullen ontdekken hoe Jezus aan het einde van het Laatste Avondmaal zijn hart opent, zich richt tot zijn Vader en voor de christengemeenschap bidt: "Niet voor hen alleen bid Ik, maar ook voor hen die door hun woord in Mij geloven, opdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader, in Mij en

¹³ Deze observatie heb ik gehoord van pastoor Dik van Klaveren, bisdom Rotterdam; een observatie die voor mij zeer herkenbaar is.

Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt" (Joh. 17,20-21). De eenheid onder christenen wordt niet zozeer gevonden door elkaar te zoeken, maar door samen Christus te zoeken en van Hem te leren.

Nog een keer anders gezegd: dicht bij Christus komen is ook dicht bij het oecumenisch perspectief komen. Omdat de Missionaire Parochie Christus centraal stelt, zal zij als een soort katalysator werken in het oecumenische proces. In die zin is de Missionaire Parochie de volgende fase in de oecumene.

Kracht van de Heilige Geest

Niet alleen kan een impuls gegeven worden aan de oecumene door Christus centraal te stellen. Een van de drie sleutels is de kracht van de Heilige Geest. In de Missionaire Parochie is veel aandacht voor de Heilige Geest. Het is de Geest die ons, zo Jezus, "alles zal leren wat Ik jullie bevolen heb." Ook de Heilige Geest zal de gevoeligheid voor de ware oecumene vergroten.

Op de website van de Katholieke Vereniging voor Oecumene staat te lezen: "Oecumene begint niet bij de grote dialogen, de samenwerkingsverbanden of de gezamenlijke statements. Het begint in het hart van elke christen, als zij of hij zich openstelt voor de andere volgelingen van Jezus." Misschien moet er beter staan: "Oecumene begint in het hart van elke christen als deze zich echt opent voor Christus en voor het werken van de Geest."

Tot slot

In dit artikel hebben wij, vanuit het perspectief van de Missionaire Parochie, gekeken naar drie grote bewegingen die vandaag de kerk tekenen: de missionaire vernieuwing, de synodale weg en het oecumenische verlangen naar eenheid. Wat gaandeweg steeds duidelijker werd, is dat deze drie geen losse sporen zijn, maar innerlijk met elkaar verbonden dimensies van één en hetzelfde werk van God in onze tijd.

De Missionaire Parochie herinnert de kerk eraan dat zij bestaat om mensen bij Jezus te brengen en leerlingen van Hem te maken. De synodale kerk herontdekt dat dit missionaire werk niet gedragen wordt door enkelen, maar door heel het volk van God, waarin ieder gedoopte, bezielde door dezelfde Geest, een eigen gave en verantwoordelijkheid heeft. En de oecumene opent ons hart en onze blik voor het gebed van Christus zelf: "opdat zij allen één mogen zijn, opdat de wereld gelove" (Joh. 17,21). Wie dicht bij Christus komt, komt onvermijdelijk ook dicht bij elkaar.

Daarom mogen wij deze drie bewegingen verstaan als echte vruchten van de Heilige Geest: missionaire parochie, synodale kerk en oecumene. Het is één en dezelfde Geest die harten raakt, mensen in beweging zet, gemeenschappen vormt, verschillen vruchtbaar maakt en het verlangen naar eenheid verdiept. Zoals in de Missionaire Parochie de Eucharistie de sleutelring is die alles bijeenhoudt, zo is het uiteindelijk de Heilige Geest zelf die deze drie bewegingen tot één dynamisch geheel smeedt.

Zij kunnen niet zonder elkaar. Een missionaire kerk die niet synodaal is, wordt activistisch en eenzijdig. Een synodale kerk zonder missie verliest haar richting. Een kerk die Christus verkondigt, maar de eenheid verwaarloost, verzwakt haar getuigenis. Samen echter vormen zij een geloofwaardige weg naar vernieuwing.

Zo mogen wij met vertrouwen zeggen: missionaire parochie, synodale kerk en oecumene zijn geen modes of strategieën, maar tekenen van Gods handelen vandaag – vruchten van de Heilige Geest, gegeven opdat de ene kerk van Christus werkelijk missionair, werkelijk samen-op-weg en werkelijk één mag worden.

Dr. Norbert Schnell is vicaris-generaal van het bisdom Breda en pastoor van de parochie H. Maria Magdalena aldaar.

*'Het is één en dezelfde Geest die harten
raakt, mensen in beweging zet,
gemeenschappen vormt, verschillen
vruchtbaar maakt en het verlangen
naar eenheid verdiept.'*

Een reflectie vanuit kerkbestuurlijk perspectief

Mgr. Hans van den Hende

Gezamenlijke reflectie op synodaliteit raakt aan de vraag wat kerk-zijn betekent, hoe de Kerk haar leven en missie verstaat. De Kerk als communio is een gemeenschap van geloof die samen onderweg is, luistert, onderscheidt en getuigt in de wereld van Christus en van de hoop die in haar leeft (1 Petrus 3, 15).

Ecclesiologisch fundament

Het Tweede Vaticaans Concilie benadrukt dat de universele Kerk bestaat in en uit particuliere kerken (Lumen Gentium 23). Bisschoppen dragen daarom niet alleen verantwoordelijkheid en zorg voor hun eigen bisdom, maar samen met de paus als college van bisschoppen (collegialiteit) ook voor de wereldwijde Kerk.

Paus Benedictus XVI (kardinaal Ratzinger) heeft aangegeven dat deze communio geen optelsom is: de universele Kerk is niet het resultaat van het bij elkaar tellen van lokale kerken, maar een organisch geheel waarin lokaal en universeel elkaar wederzijds dragen en doordringen. De particuliere kerken zijn geen onderafdelingen van de universele Kerk, maar volledig Kerk van Christus.

Communio (gemeenschap) vormt het ecclesiologische fundament van synodaliteit. Samen kerk-zijn betekent samen verantwoordelijkheid dragen, samen onderscheiden en samen missionair aanwezig zijn. Synodaliteit is daarmee geen organisatorisch model, maar een uitdrukking van het wezen van de Kerk.

Een geestelijke houding

Hoewel het Tweede Vaticaans Concilie het woord synodaliteit als zodanig niet hanteert, is collegialiteit een sleutelbegrip. Het college van bisschoppen, met de paus als hoofd, draagt samen verantwoordelijkheid voor de hele Kerk: "Vanaf de eerste eeuwen van de Kerk hebben de bisschoppen, hoewel belast met de leiding van particuliere kerken [...] hun moeiten en streven gebundeld om zowel het gemeenschappelijk welzijn als dat van de particuliere kerken te bevorderen." Tegelijk riep het Concilie expliciet op om de oude praktijk van synodes en concilies nieuw leven in te blazen (Christus Dominus 36).

In zijn toespraak bij vijftig jaar bisschoppensynode (2015) stelt paus Franciscus dat synodaliteit de weg is die God van de Kerk vraagt in het derde millennium. Synodaliteit is geen methode of bestuursvorm, maar een geestelijke houding: samen luisteren, samen onderscheiden, samen onderweg zijn.

Paus Franciscus onderscheidt drie niveaus van synodaliteit met hun organen. In de particuliere kerk van een bisdom zijn er bijvoorbeeld de priesterraad en de pastorale raad. De boven-diocesane structuren zijn bijvoorbeeld kerkprovincies en bisschoppenconferenties. In de universele Kerk is er bijvoorbeeld de door Paulus VI ingestelde bisschoppensynode (1965).

Op al deze niveaus gaat het om te luisteren naar de Heilige Geest die spreekt door het hele volk van God, beraadslagen door luisteren en

spreken. Synodaliteit is geen democratie, maar een vorm van geestelijk onderscheiden in gemeenschap. Het vraagt de participatie van alle geledingen van het volk Gods, zonder de eigen verantwoordelijkheid van de paus en de bisschoppen als opvolgers van Petrus en de andere apostelen te ontkennen.

Missionaire Kerk

De wereld waarin de Kerk leeft vraagt om samenwerking, dialoog en gezamenlijk getuigenis. Synodaliteit is missionair van aard: een levende geloofsgemeenschap die samen luistert naar de Heilige Geest en naar de noden van de tijd. Door synodale processen - raadpleging, gesprek, gezamenlijke onderscheiding - wordt de Kerk meer en meer missionair, in dienstbaarheid aan het evangelie: betrokken en uitnodigend.

‘De wereld waarin de Kerk leeft vraagt om samenwerking, dialoog en gezamenlijk getuigenis.’

De apostolische constitutie *Episcopalis Communio* (2018) onderstreept dit door de raadpleging van het hele volk Gods structureel onderdeel te maken van synodale processen. De missie van de Kerk wordt niet gedragen door enkelen, maar door het geheel van het volk Gods.

Cirkels van dialoog

Synodaliteit veronderstelt een houding van dialoog. Paus Paulus VI benadrukte dit al in zijn encycliek *Ecclesiam Suam* (1964), waarin hij vier “cirkels van dialoog” onderscheidt: met de wereld, met andere godsdiensten, met andere christenen en binnen de katholieke Kerk zelf. Dialoog is geen tactiek, maar een geestelijke houding van luisteren, wederkerigheid en bekering, gedragen door gebed.

Diezelfde houding keert terug in de encycliek *Ut unum sint* van paus Johannes Paulus II (1995) waarin oecumenische dialoog wordt gekenmerkt door persoonlijke inzet, partnerschap en gewetensonderzoek. Synodaliteit en dialoog zijn dus nauw met elkaar verweven. De encycliek *Ut unum sint* beschrijft de oecumenische dialoog als een proces van wederkerigheid, van bekering en geestelijke uitwisseling. Dialoog vraagt inzet van de hele persoon, hoofd en hart. Er is sprake van een uitwisseling van gaven (*Ut unum sint* 28).

Synodaliteit is ook in andere kerkelijke tradities aanwezig: in de orthodoxe kerken, in protestantse kerken en gemeenschappen. Dit maakt synodaliteit tevens tot een oecumenisch leerproces. Ook de kardinalen Mario Grech (algemeen secretaris van het secretariaat van de bisschoppensynode) en Kurt Koch (prefect van het dicasterie voor de bevordering van de christelijke eenheid) spreken over de beweging van de oecumene als “uitwisseling van gaven”. Wat kerken van elkaar ontvangen verrijkt het eigen verstaan van kerk-zijn.

Betekenis voor de toekomst

Synodaliteit, missionaire kerk en oecumene hangen zodoende met elkaar samen. De drie onderwerpen zijn verankerd in het Tweede Vaticaans Concilie en in het verstaan van de Kerk als volk van God, Lichaam van Christus en gemeenschap van geroepenen.

Synodaliteit wortelt in het wezen van de Kerk als *communio*. Synodaliteit maakt de Kerk missionair in de gezamenlijke verantwoordelijkheid met het oog op de zending van de Kerk. Synodaliteit vertaalt zich oecumenisch als dialoog en samen op weg zijn met andere christenen.

Voor de Kerk wereldwijd en in Nederland is deze samenhang cruciaal. In een cultuur en gezindheid van synodaliteit is er gelegenheid om te luisteren naar elkaar en te spreken, is er

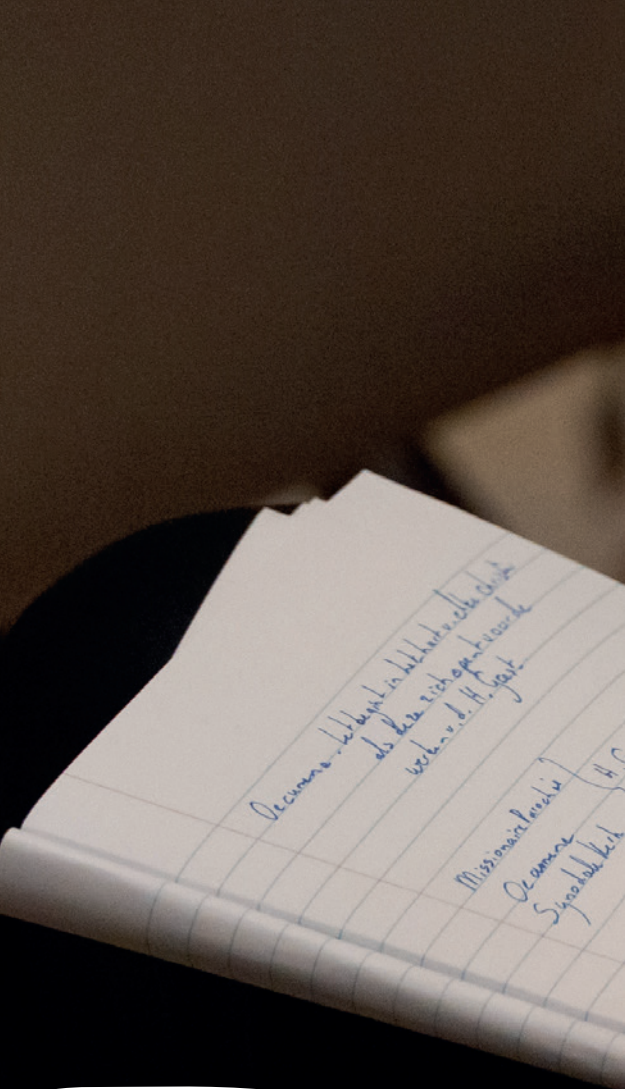
een missionaire gerichtheid en een oecumenische openheid.

De weg van synodaliteit is niet eenvoudig maar een weg van lange adem, zoals ook de beweging van de oecumene niet een snelle eenheid garandeert. Maar synodaliteit ligt in de oorsprong en het wezen van de Kerk: samen op weg. Wie zich als lid van de Kerk samen onderweg weet met anderen, kan niet anders dan de dialoog aangaan - binnen de Katholieke Kerk, met andere christenen en met de wereld. Zo is de wereldwijde Kerk van Christus een pelgrimerende gemeenschap, geworteld in Christus en open naar anderen.

Ten aanzien van de oecumenische dialoog schreef paus Franciscus in zijn apostolische exhortatie Evangelii Gaudium (2013): 'Wij moeten er altijd aan denken dat wij pelgrims zijn en dat wij samen op pelgrimstocht zijn, daartoe moet men zijn hart toevertrouwen aan zijn reisgenoot, zonder argwaan, zonder wantrouwen' (n. 244).

+ J. van den Hende

Mgr. dr. Hans van den Hende is bisschop van Bisdom Rotterdam, voorzitter van de Nederlandse Bisschoppenconferentie en referent voor de oecumene.

'De wereldwijde Kerk van Christus is een pelgrimerende gemeenschap, geworteld in Christus en open naar anderen.'

Een reflectie vanuit het Centrum voor Parochie-spiritualiteit (CPS)

Mirjam Spruit en Tim Schilling

In deze bijdrage reflecteren Tim Schilling en Mirjam Spruit van het Centrum voor Parochie-spiritualiteit (CPS) op de bijdragen van Arjen Bultsma, Laetitia van der Lans en Norbert Schnell. Zij doen dit vanuit het perspectief van de parochie, omdat het CPS een dienstencentrum is voor parochies in Nederland. Het CPS is daarbij een van de organisaties die deel uitmaken van het ecosysteem Missionaire Parochie, dat parochies wil helpen (meer) missionair te worden.

De bijdrage van het CPS valt uiteen in drie onderdelen. Als eerste wordt de relatie gelegd van deze drie begrippen – missionaire parochie, synodaliteit en oecumene – met de zending of de missie van de Kerk. Als tweede komt de relatie tussen missionaire parochie en synodaliteit aan de orde. Als derde volgt de relatie tussen missionaire parochie en de oecumene. Er wordt afgesloten met enkele conclusies.

De relatie van deze drie begrippen tot de zending of de missie van de Kerk

Net als de drie sprekers zien wij de begrippen 'missionaire parochie', 'synodaliteit' en 'oecumene' als onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ze horen bij elkaar en vullen elkaar aan. Samen met Norbert Schnell kunnen we ons goed vinden in de visie van paus Leo, die de missionaire kerk ziet als een kerk die bruggen bouwt, dialoog voert en (vooral lijdende) mensen met open armen ontvangt.

Het valt op dat alle drie de sprekers de relatie tussen missionaire parochie, synodaliteit en oecumene in verband zien met de zending of

missie van de kerk, en dat zij Jezus daarbij betrekken. Bultsma heeft het over "de zending van Christus: alles in de eenheid bijeen te brengen". Van der Lans noemt de missie van de kerk "in het voetspoor van Jezus het koninkrijk van God helpen waarmaken". En Schnell formuleert de missie van de kerk als "mensen bij Jezus brengen".

Sowieso valt het ons op dat de afgelopen jaren steeds meer parochies zich afvragen waartoe zij er zijn. Deels is dat vanuit de pijn van sluiting van kerken en krimp van kerkgangers, vrijwilligers en financiën. En deels is het ook vanuit hoop en verlangen: wat willen en kunnen wij als parochie betekenen in deze tijd? Wat is onze droom? Waar willen wij mensen naartoe begeleiden en voor wie willen we iets betekenen? Waar willen we over vijf jaar zijn? Vaak spreken we dan over de visie van de parochie.

In dat geval komt ook de vraag van de zending of de missie van de kerk in beeld. Een visie van een parochie maakt de zending van de kerk concreet voor een specifieke parochie. Het is mooi om te zien dat steeds meer parochies een visie formuleren, vaak in samenspraak met de gemeenschap. De synodale methode kan daarbij helpen, zoals we hoorden in de parochies van Wageningen en omstreken, en Raalte en Deventer en omstreken. Of denk aan het synodale proces van visievorming in het bisdom Roermond.

Ook als CPS denken we na over de zending van of de missie van de kerk en wat die voor parochies kan betekenen. We menen dat de zending onlosmakelijk verbonden is met Jezus

Christus, als drijvende kracht en bewaker van de zending. De zending van de kerk formuleren we vaak, net als fr. James Mallon (auteur van *Als God renoveert*, 2019), aan de hand van Matteüs 28:19-20: "Ga, en maak alle volkeren tot leerling; doop hen in de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, en leer hun alles onderhouden wat Ik jullie geboden heb." De nadruk ligt dan op het leerlingen maken: mensen uitnodigen leerling van Jezus te worden. Wat dat betreft zitten we dan dicht bij de formulering van Schnell over "waar het in de Missionaire Parochie om gaat: mensen bij Jezus brengen; leerlingen van Jezus maken".

'De zending van de kerk is een rijk en veelzijdig begrip.'

Maar we beseffen ook dat – zoals de citaten hierboven aangeven – de zending van de kerk een rijk en veelzijdig begrip is. Net als het kerygma of de kernboodschap van de kerk, kunnen we de zending of de missie van de kerk op verschillende manieren verwoorden. Waar Bultsma het heeft over "eenheid brengen" (zie Joh. 17:21), spreekt Van der Lans van "Gods koninkrijk waarmaken". De verschillende verwoordingen zijn geen concurrenten, maar vullen elkaar aan, net als de vier evangeliën elkaar aanvullen. Ze leggen eigen accenten waardoor we een completer beeld krijgen van Gods bedoeling en verlangen (zie 1 Tim. 2: 4-5).

Een parochie wordt nadrukkelijk missionair wanneer zij bewust de kerkelijke opdracht om te evangeliseren omarmt, oftewel wanneer zij prioriteit geeft aan evangelisatie. Evangelisatie betekent dan mensen bij Jezus Christus brengen, hen helpen tot een persoonlijke ontmoeting met Christus te komen. Dat betekent ook een keuze om hiervoor tijd, geld en middelen vrij te maken. Paus Paulus VI zei in *Evangelii nuntiandi* (1975) al dat evangelisatie de bestaansreden van de kerk is.

Het is echter belangrijk evangelisatie niet te beperkt op te vatten. Soms heeft men de neiging evangelisatie te reduceren tot alleen het zenden van een boodschap, bijvoorbeeld dat Jezus voor onze zonden gestorven is. Dat laatste is waar, maar evangelisatie omvat zoveel meer. In kerkelijke documenten wordt het woord 'evangelisatie' dan ook vaak breder gebruikt: het omvat het gehele proces waarbij iemand tot geloof komt, Jezus Christus leert kennen en daarna binnen de kerkelijke gemeenschap verder groeit in het geloof (zie *Directory for Catechesis*, 31-35). In die zin zal evangelisatie pas voltooid zijn wanneer alle mensen opgenomen zijn in Gods liefde (zie 1 Joh. 2: 24-25). Of zoals Bultsma zegt: tot dat alles in eenheid bijeengebracht wordt.

Bij evangelisatie is het ook cruciaal te beseffen dat wij met de genade mee mogen werken. De kerk is het lichaam van Christus; Hij is het Hoofd dat weet en bepaalt wat nodig is. Voor parochies en voor de kerk als geheel blijft het essentieel dat we altijd ontvankelijk blijven voor wat God wil. Dit vraagt van ons goed te luisteren naar God, die tot ons spreekt via de Bijbel, de sacramenten, het gebed, onze naasten en de schoonheid van de schepping. Samen mogen we als gelovigen onderscheiden wat God van ons wil, en de heilige Geest helpt ons daarbij (alle drie de sprekers benadrukken ook de rol van de heilige Geest). Jezus blijft door zijn Geest betrokken bij het zendingswerk van de kerk als bron van moed, liefde, wijsheid en genade. Dicht bij Jezus blijven – als persoon en als gemeenschap – zien we dan ook als de sleutel tot parochiële vitaliteit en vruchtbaarheid.

Belang van synodaliteit voor de missionaire parochie

Synodaliteit is een houding die onmisbaar is bij het missionaire optreden van de kerk. Zoals Schnell het treffend verwoordt in zijn bijdrage: "Een missionaire kerk is een synodale kerk, of zij is niet".

Het begrip 'synodaliteit' staat mooi uitgelegd aan het begin van Colberg en Moons, De Toekomst van synodaliteit. Hoe verder? (2025):

"Het betekent zoiets als 'samen op weg gaan'... Synodaliteit is een manier van kerk-zijn waar iedereen bij wordt betrokken: iedereen is welkom om het woord te nemen en te participeren, alle inzichten en gaven van elk lid van de gemeenschap worden gewaardeerd, en de weg voorwaarts leggen we samen af. Maar bovenal is synodaliteit een stijl 'die begint met luisteren als het eerste wat de Kerk doet' (p. 11).

Hoe is dit relevant voor de missionaire parochie? Als alle mensen doel zijn van de goddelijke zending, is het nodig dat we vruchtbaar in contact kunnen komen met allerlei soorten mensen, hoe verschillend zowel wij als zij ook zijn. Daarnaast is het ook van belang dat alle ledematen geactiveerd worden om de missie van de kerk gestalte te geven. Elke christen is op basis van zijn of haar doopsel geroepen een steentje bij te dragen aan de zending van de kerk. De kerk is een gemeenschap van missionaire leerlingen. Dit betekent dat we oog moeten hebben voor ieders talenten, wijsheid en inbreng.

Ook binnen het landelijke 'ecosysteem' van de Missionaire Parochie komt het thema van gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen voor de missie van de kerk en van de parochie sterk naar voren. De samenwerking tussen priesters en leken gelovigen is een van de grootste uitdagingen voor de komende tijd. Er zijn wat dat betreft grote verschillen waar te nemen in Nederland. In sommige parochies wordt middels een leiderschapsteam (of bouwteam, parochieteam of kernteam) leiding gegeven aan een parochie, waarvan leken gelovigen deel uitmaken. In andere parochies is de wil van de pastoor wet; hij weet vaak niet hoe hij op een goede wijze leken gelovigen moet betrekken bij de missie van de parochie. Dit zijn twee uitersten, maar in beide gevallen en alle situaties daartussen, is het zoeken en uitprobe-

ren hoe we – met respect voor een ieders roeping, eigenheid en talenten – op een gezonde manier leiding kunnen geven aan een meer missionaire en synodale parochie.

Om iedereen te betrekken, zowel binnen als buiten de kerkgemeenschap, hebben we de visie en praktijk van synodaliteit nodig. Dit is het grote geschenk geweest van paus Franciscus aan de kerk. Het synodale gesprek is een concrete praktijk die de gespreksvoering en relatieopbouw bevordert. We merken elke keer weer hoe lastig het is om echt te luisteren en nieuwsgierig te zijn naar de ander. Het is niet vanzelfsprekend om je hart open te zetten voor de ander. Elke keer merken we echter ook hoe God spreekt, juist door de woorden van de ander. Een belangrijke randvoorwaarde is dat er een goede gespreksleider is, en dat vooraf duidelijk is wat het kader is van het synodale gesprek, bijvoorbeeld gemeenschapsopbouw of visievorming binnen de parochie. Dit zodat mensen ook duidelijk weten waarom ze bij elkaar komen en wat er met hun eventuele inbreng gedaan wordt.

*'In plaats van te reageren met:
Ja, maar.... als iemand je iets
vertelt... kun je beter vragen:
Vertel eens verder...'*

Als kernpraktijken van een synodale houding en gedrag noemt Van der Lans: (1) goed luisteren, (2) goed spreken, (3) wachten en overwegen en (4) samen op weg gaan. Ze citeert ook de gesprekstip van Jos Moons: "In plaats van te reageren met: Ja, maar.... als iemand je iets vertelt... kun je beter vragen: Vertel eens verder..." Dit zijn concrete aanbevelingen die ons aanspreken en die we ook aan parochies willen doorgeven.

De kern van dit synodale gebeuren is openheid van hart naar God en naar de naasten. Alleen met deze dubbele openheid komen we verder als kerk. Openheid naar God in gebed zorgt voor meer liefde in ons hart en meer openheid tegenover onze naasten. Maar het werkt ook in de omgekeerde richting: openheid naar onze naasten geeft ons steeds weer nieuwe toegang tot God, want elk mens is geschapen naar Gods evenbeeld. Bovendien is God bijzonder present in mensen die lijden.

Belang van oecumene voor de missionaire parochie

Synodaliteit is niet alleen een houding die bij de missionaire parochie past, maar ook bij de oecumenische dialoog en samenwerking. De oecumene streeft naar eenheid onder de christenen. Dat zal alleen bereikt worden door open en nieuwsgierig te zijn naar elkaar en via uitwisselingen met christenen van verschillende denominaties, die hopelijk bijdragen aan wederzijds begrip. Bultsma geeft een goed voorbeeld van hoe een synodale houding het verschil kan maken in de dialoog met andersdenkenden. In de oecumenische dialoog, zegt hij, is het van belang niet alleen dat wijzelf weten waar onze eigen geloofstraditie voor staat – om daarvan te getuigen – maar ook dat we werkelijk nieuwsgierig zijn naar wat God doet binnen de geloofstraditie van de ander.

Schnell spreekt erover dat “de missionaire kerk de volgende fase in de oecumene is”. Onze ervaring is ook dat als wij proberen in onze parochies mensen bij Christus te brengen, dit automatisch ook de oecumenische dialoog bevordert. Christus staat centraal in het christelijke geloof; Hij is onze bron van eenheid. In het Ecosysteem van de Missionaire Parochie ervaren we dat bijvoorbeeld heel concreet in onze samenwerking met Alpha Nederland. Dat is een interkerkelijke organisatie, die als partner verbonden is aan het Ecosysteem van de Missionaire Parochie. We leren veel van Alpha Nederland, bijvoorbeeld als het gaat om zijn professionaliteit ten aanzien van communi-

catie, leidinggeven en het bereiken van jonge mensen. Als CPS denken we ook aan de contacten die we hebben met dominee René van Loon rond zijn boek *Te gast in de kerk* (2025) over gastvrijheid. We hebben zijn vragenlijst kunnen uitzetten bij parochies, en zo konden ook de bevindingen van katholieke kerkgangers in het boek worden opgenomen.

Conclusie

We hopen met deze reflectie een bijdrage te hebben geleverd aan het doordenken van de relatie tussen missionaire parochie, synodaliteit en oecumene, vanuit het perspectief van het CPS en vanuit het perspectief van de parochie. De begrippen vullen elkaar aan. We hebben als kerk een zending of missie en als parochie een visie die daarop gebaseerd is. We zijn geroepen de missie van de kerk op een synodale manier te beleven. En we leren daarbij van de oecumenische samenwerking. Het is ons verlangen dat dit alles mensen bij Christus brengt en dat zij vanuit die ontmoeting het koninkrijk van God mogen opbouwen in kerk en wereld.

Drs. Mirjam Spruit-Borst is sinds 2015 stafmedewerkster bij het Centrum voor Parochiespiritualiteit. Onderwerpen die haar aan het hart gaan zijn: parochievernieuwing, (sacramenten-) catechese en leiderschap in de Katholieke Kerk.

Dr. Tim Schilling is sinds 2003 stafmedewerker bij het Centrum voor Parochiespiritualiteit. Zijn aandacht gaat uit naar evangelisatie, spiritualiteit, de diaconale houding van de Kerk en de ‘weg van schoonheid’ naar God.

Een reflectie vanuit de oecumene

Coen Wessel

Het synodale proces, de oecumene en de missionaire parochie horen bij elkaar. Ze maken deel uit van dezelfde beweging van de Missio Dei. Ik wil daar met u op reflecteren, onder andere door het synodale proces te ontleden in 'synodaal' en 'proces'.

Proces

Met het synodale proces is de Rooms Katholieke Kerk een proces ingegaan. In het woord 'proces' zit iets van beweging, van vooruitgaan en van verandering en bekering. Dat sluit aan bij hoe uw kerk zichzelf verstaat sinds het Tweede Vaticaanse Concilie: als 'Gods volk onderweg.' Dat duidt op beweging, op een trektocht, een gezamenlijke pelgrimstocht. U definieert uzelf niet als een instituut, maar als een volk; niet als een statisch geheel, maar als een volk onderweg, als pelgrims onderweg. En nu wilt u ook missionair zijn. Ook dat is een woord dat beweging bevat: u, wij, we zijn gezonden, we zijn op weg, als deel van Gods liefdevolle weg in onze wereld. Het zijn allemaal beelden van beweging, net als het woord 'proces'.

Oecumenisch

Dat het synodale proces oecumenisch is, merkte ik al aan het begin. Vijf jaar geleden werd ik uitgenodigd door de parochie van mijn toenmalige woonplaats Hoofddorp om deel te nemen aan hun eerste beraad in het kader van het synodale proces. Dat vond ik een fraai en gastvrij gebaar, en ik heb dan ook meteen 'ja' gezegd. De uitnodiging maakte duidelijk dat het synodale proces van meet af aan inzette op oecumene.

In het slotdocument van het synodale proces, dat in november 2024 verscheen, wordt inhoudelijk benadrukt dat het synodale proces een oecumenisch proces is. "De weg van synodaliteit die de Katholieke Kerk bewandelt, is en moet oecumenisch zijn, net zoals de oecumenische weg synodaal is", schrijft het synodale eindrapport. "Synodaliteit en oecumene liggen in elkaars verlengde." Uw kerk wil in deze synodale gestalte waarlijk oecumenisch zijn.

Het synodale eindrapport wil niet alleen inhoudelijk oecumenisch zijn, maar bewandelt ook dezelfde weg als de oecumene zelf. De oecumene verstaat zichzelf principieel als een leerweg. Oecumenische ontmoetingen leveren inzichten op, laten ons een ander, en daarmee ook onszelf, opnieuw begrijpen. En het voornaamste instrument voor die leerweg is luisteren. Dat woord 'luisteren' komt bijna vijftig keer voor in de tekst van het slotdocument van het synodale proces: luisteren naar elkaar, luisteren naar de ander, die in een hele andere context met een hele andere voorgeschiedenis kerk is. En vervolgens laten doordringen wat gehoord is, het met wijsheid en inzicht overdenken. Het document is ook doortrokken van de Ignatiaanse spiritualiteit, waarin het stil blijven staan bij wat je hoort essentieel is. Dan kun je tot de conclusie komen dat je wellicht een andere weg moet inslaan. U wilt niet alleen een weg gaan, u wilt een leerweg gaan. Dat is uw proces.

Synodaal

Dat proces is een synodaal proces. Het Tweede Vaticaanse Concilie heeft benadrukt dat de kerk een zaak is van alle gelovigen. Weliswaar

heeft iedereen verschillende gaven, maar het hele volk Gods neemt deel aan de missie van de kerk. Niet alleen de bisschoppen, en zelfs niet alleen de priesters of diakenen, maar het hele volk Gods is betrokken bij de Missio Dei: die zending, die beweging van God. En die lijn van het Tweede Vaticaans Concilie wordt nu verder uitgewerkt in het synodale proces, waarin alle gelovigen, alle gedoopten, worden betrokken bij de richting van de kerk.

Missionair

De beweging voor een missionaire parochie vertrekt vanuit dezelfde ideeën. Het is een missionaire beweging, een beweging vanuit de Missio Dei – daar komt het overeen met het proces - en de hele parochie wordt opgeroepen om hieraan mee te doen: dat is het synodale. Je zou kunnen zeggen dat de missionaire parochie een consequentie is van het synodale proces. Ze liggen in elkaars verlengde. En net als in het synodale proces begint missionair zijn met luisteren. Als u missionaire parochies wilt zijn, zult u niet in de eerste plaats moeten zenden, maar moeten luisteren en openstaan. En pas daarna uw eigen, nieuwe pad kiezen, op grond van wat u hoort.

‘Het voornaamste instrument voor die leerweg is luisteren.’

Tweesprong

Voor mij staat u als kerk nu op een tweesprong. U implementeert het synodale rapport als kerk, en dan zal er het een en ander veranderen, met name in de verhoudingen tussen bisschoppen, priesters en parochianen. Dan leidt het synodale proces tot institutionele veranderingen in uw kerk, waarbij ‘gewone’ gelovigen veel meer deelnemen in beleid en bestuur.

Of u implementeert het rapport niet of nauwelijks. Dan veranderen de verhoudingen

niet. Dan is het synodale proces een eenmalige gebeurtenis geweest, een goede manier om meer openheid in de kerk te creëren. Het wordt dan vooral een oproep aan de geestelijken voor een andere houding, een luisterende houding, een meer dienende houding. Dan is het synodale proces een soort management-operatie: human resources beter benutten, leidinggevend anders gedrag aanleren, maar aan de structuur verandert er weinig.

De toekomst voorspellen kan ik niet, maar wat ik wel met u kan doen, is terugkijken op een eerdere wending in de kerkgeschiedenis. Ook toen was er sprake van een beweging in het synodale proces. Ik wil met u terug naar de tijd van de Reformatie, naar de tijd dat de protestantse synode ontstond. En dat doe ik om samen iets te leren van de leerweg die daar gegaan is.

Reformatie

De protestantse synode is uit nood geboren in het Frankrijk van de Reformatie. Daar verkeerden de protestanten in de verdrukking. Overal waren lokale gemeenten ontstaan, maar zonder veel ordening en zonder onderlinge ondersteuning. De vraag was: hoe ben je kerk met elkaar. Want als iedere gemeenschap een aparte gemeente bleef, ontstonden er (financiële) misstanden, erkende men elkaars predikanten niet, etc.

Vanuit dat idee kwamen de verschillende Franse gemeenten in Parijs bijeen voor een eerste synode. We praten dan over 1559. Het was aanvankelijk onduidelijk of deze synode een permanent instituut was. Dat is ook een vraag die boven uw synodale proces hangt. Is dit eenmalig? Gaan we dit herhalen? Ja, de sfeer van gezamenlijk beraad en de synodale mentaliteit moet blijven hangen, maar gaan we het ook institutioneel vormgeven?

Dat was Frankrijk. Nu naar Nederland. Ook in de Nederlanden groeide de beweging van de Reformatie en na de Beeldenstorm namen de

vervolgingen toe. Veel mensen weken uit naar Londen, naar het Rijnland of naar Oost-Friesland. En daar beraadden ze zich op de nieuwe situatie van hun kerk. En omdat alle kaders van het kerk-zijn zijn weggefallen, moest men zich op de grondslagen van hun kerk-zijn beraadden en dat deden ze heel creatief.

In de Nederlandse kerk in Londen werd een revolutionaire manier uitgevonden om de Maaltijd van Christus te vieren. Niet meer liep je naar een priester, maar je zat aan tafels. Als bij een maaltijd, broederlijk en zusterlijk bijeen, zoals Jezus ook op de avond voor zijn dood met zijn leerlingen aan tafel zat. Een vorm van verbeelding, een re-enactment.

Maar ook over het bestuur van de kerk werd in de vluchtelingengemeenten opnieuw nagedacht, dit keer vooral door Nederlanders die naar de Duitse landen zijn gevlucht. Zij verzamelden vertegenwoordigers van vluchtelingengemeenten, eerst in het Rijnlandse Wezel en later in 1571 in het Oost-Friese Emden. Naar het Franse voorbeeld hielden ze daar een synode.

De notulen van de synode van Emden zijn verloren gegaan, maar van de bijeenkomst in Wezel weten we vrij nauwkeurig wat daar besproken is. Het ging daar over de heerszucht van de predikanten. Over predikanten die de baas wilden spelen over de ouderlingen en de gemeente. Ook de heerszucht van de ouderlingen kwam aan bod – iedereen van u die in een parochie actief is, kent wel mensen in het parochiebestuur die de baas willen spelen. Neem hierbij ook de heerszucht van de gemeente. Want ook een gemeente, een parochie, kan hoogst onredelijk zijn tegen haar voorgangers en haar bestuurders.

Als ik de notulen van Wezel vergelijk met uw synodale rapport, dan is dat rapport bijna een honeymoon. ‘We moeten allemaal goed naar elkaar luisteren en we moeten veel van elkaar houden’, zo is de toon. Terwijl het in Wezel ging over de zonde, over wat er allemaal mis kon gaan

– en nog altijd – en wat je daaraan zou kunnen doen. Men vond daar logischerwijs geen ideale oplossing, maar probeerde wel een evenwicht te vinden tussen de gemeenten en de ambten ervan: ouderlingen, diakenen en predikanten.

Ambt

Als u echt een synodale kerk wil zijn, zult u instituties moeten scheppen die het hele volk van God de kans geven mee te doen. Het synodale eindrapport wil dat ook. Het stelt: “Er wordt gestreefd naar het bevorderen van participatie op basis van een gedifferentieerde medeverantwoordelijkheid. Elk lid van de gemeenschap moet gerespecteerd worden, en zijn of haar capaciteiten en gaven moeten worden ingezet met het oog op de gezamenlijke besluitvorming. Er dient voorzien te worden in vormen van institutionele bemiddeling met een min of meer een vaste structuur.”

Tegelijkertijd geldt: de kerk is geen basisdemocratie. Ook de grootste Nederlandse kerk van de Reformatie, de huidige Protestantse Kerk in Nederland, blijft vasthouden aan ambten. Men wordt geroepen door God om een taak binnen de kerk te bekleden. Dat kan als predikant, die voor het leven beroepen wordt in de hele kerk. Dat kan ook als ouderling of diaken, die lokale gemeente beroepen voor een afgebakende tijd. Maar ook dat is een ambt en geen basisdemocratie. Als ik als predikant een ouderling bevestig dan zeg ik tegen haar of hem: ‘Geloof u dat u in uw verkiezing door deze gemeente door God zelf tot deze dienst bent geroepen?’ De kerk is niet iets dat uit de mensen, uit de wereld oprijst, maar de kerk is het werk van de heilige Geest; het is iets kostbaars. Het zijn de ambtsdragers die een protestantse gemeente besturen en er zijn maar enkele spaarzame momenten dat een gemeentevergadering met alle gemeenteleden – en dan alleen nog de belijdende leden – ergens over stemt.

Missionaire parochie

Een missionaire parochie is in de eerste plaats een goed geordende gemeenschap. Het is een

plek waar je graag wilt zijn, waar je als nieuwkomer welkom bent en waar je een goede gemeenschap vindt. Het is een plek waar je je talenten kunt gebruiken en ontwikkelen, als je dat wilt. De heerszucht van wie dan ook wordt er ingetoomd, en dat is een verademing. Het is een plek waar duidelijk ruimte is voor vrouwen. Dat wordt in het synodale eindrapport ook uitdrukkelijk genoemd: versterk de positie van vrouwen in de kerk.

Als missionaire parochie bent u een luisterende gemeenschap. U begint niet met uw eigen ideeën uit te venten en over anderen heen te storten, zo van: 'dit zijn wij, kom naar ons, doe als wij.' Dat werkt niet in onze tijd, en gemeenten of parochies die zo opereren, raken snel uitgeput en ontmoedigd. U luistert naar elkaar en naar alle stemmen om u heen: van andere kerken, van andere geloven en van wat zich afspeelt in politiek en cultuur.

En in deze, best lastige, openheid heeft u iets te bieden: persoonlijke geloofswegen die een mens omvormen en tot haar of zijn bestemming brengen, gemeenschap, schoonheid, troost, engagement en Godsvertrouwen. Synodaal, oecumenisch en missionair: het is de drie-eenheid van het kerk-zijn in onze tijd. Het is de weg die God met zijn kerk in deze tijd gaat.

Ds. drs. Coen Wessel is predikant in de Protestantse Kerk in Nederland en algemeen secretaris van de Raad van Kerken in Nederland.

'Net als in het synodale proces begint missionair zijn met luisteren.'

Episcopale ervaringen uit een synodale kerk

mgr. Dick Schoon

Inleiding

Reflecteren op de drie bijdragen in dit nummer van *Perspectief* is geen onaangename taak. Alle drie getuigen de schrijvers van enthousiasme over wat zij ervaren als tekenen van nieuw elan in hun kerk. Daarover kan een medechristen zich alleen maar verheugen.

Vanuit haar beroepsmatige ervaringen bij het bevorderen van een goede communicatie ziet Laetitia het synodale proces als een poging om elkaar vragen te leren stellen en van elkaars ervaringen en inzichten te leren. Als nuchter-gelovige Fries ziet Arjen in het synodale proces een mogelijkheid om alle geledingen in de kerk te betrekken bij het ontwikkelen van een nieuwe missionaire instelling, waarbij zelfs stemmen van meer ongeleide projectielen als Frits van Facebook op wellevende en uitnodigende wijze gehoord en gekanaliseerd worden. Norbert Schnell sluit hier vanuit zijn eigen ervaring op aan door kerk en parochie bij hun primaire taak te houden, namelijk mensen bij Jezus te brengen, en dat met hulp van synodale processen en oecumenische gestalten te geven.

In het volgende probeer ik hun bijdragen aan te vullen met eigen ervaringen. Dat zijn ervaringen vanuit de Oud-Katholieke Kerk, die synodaal-episcopaal georganiseerd is en die ik als bisschop dien. Om hooggespannen verwachtingen meteen maar even te relativeren: een sterke synodaliteit van de kerk is geen wondermiddel waarmee ontkerkelijkheid kan worden tegengegaan. Maar zonder synodaliteit

is een geloofwaardig getuigenis moeilijk vol te houden.

Trinitarisch fundament

Synodaliteit van de kerk is als 'samen op weg' een mooi algemeen begrip, waar niemand iets tegen zal hebben zolang het abstract in de lucht blijft hangen. Het wordt lastiger als het als 'synode' geconcretiseerd wordt. Dat duidt het op een vergadering die bestuurt of waar beleid wordt gemaakt, waarbij dan onvermijdelijk machtsverhoudingen aan de orde zijn. Dat is in elke organisatie zo en dus ook in de kerk. Maar de kerk is meer dan een menselijke organisatie, namelijk de gemeenschap van gedoopte gelovigen die het lichaam van Christus vormen, van wie Hij het hoofd is, en die zich bij uitstek in de viering van de heilige eucharistie manifesteert. Een synode is een vorm van in de praktijk gestalte gegeven geloof. En zoals de kerk altijd op weg blijft naar de volheid van Gods koninkrijk, zo is ook elke synode gedragen door gebed en gericht op de volmaaktheid in Christus.

Synodaliteit veronderstelt al een zekere mate van eenheid, al was het maar om met elkaar over een bepaalde zaak te spreken. Voor een oud-katholiek is de eenheid die christenen met elkaar verbindt geen ander fundament hebben dan de trinitarische eenheid van Vader, Zoon en heilige Geest. Dat is geen monolitische in zichzelf opgesloten eenheid, maar een voortdurende beweging van liefdevolle schepping waarin de Vader zich schenkt in de Zoon, de Zoon zich in zijn menswording schenkt aan de

¹ Dit artikel is een bewerking van een lezing voor de Dominicaner Beweging op 31 mei 2025 in Huissen, toegespitst op de lezingen van Arjen Bultsma, Laetitia van der Lans en Norbert Schnell in dit nummer van *Perspectief*.

wereld, en de Geest die beweging in de kerk voortzet door alle tijden heen, totdat ooit God zelf alles in allen zal zijn, de kerk één kudde, met één herder, die God zelf is. Synodaliteit is de beweging die vanuit deze trinitarische eenheid leeft en die in navolging van het mensgeworden Woord van God geleid door de heilige Geest gestalte zoekt te geven aan deze wereld.

Doop tot volwassen christenen

Bij het denken over synodaliteit is het goed om uit te gaan van de doop. Door de doop worden gelovigen deel van het Lichaam van Christus. Dat nieuwe leven is een groot geschenk en tegelijkertijd een opgave. Want wie zijn doop serieus neemt, leidt in navolging van de gestorven en verrezen Heer een leven van overgave, van liefde en verzoening. Als christen ben je bereid om altijd en overal geloofswaardig getuigenis te geven van de hoop die jou bezielt. Voor oud-katholieken met hun synodale kerk betekent dat, dat ze als iets hun in hun kerk niet bevalt, niet kunnen zeggen: 'Ze doen dit-of-dat', want het is hún kerk waarvoor zij medeverantwoordelijkheid dragen die zij niet kunnen afschuiven. Niet op een burgerlijke overheid, omdat alle oud-katholieke kerken klein zijn, voor een staatsgezag of de politiek misschien curieus, maar verder verwaarloosbaar. Ze kunnen hun verantwoordelijkheid ook niet afschuiven op een geestelijkheid die als kaste van clerici voor een oplossing moet zorgen, want het is hún geestelijkheid die zij in het geval van de bisschop zelf hebben gekozen en in het geval van priesters en diakenen bij de wijding hebben aanbevolen.

Hoe serieus neem je de doop, het priesterschap van alle gelovigen? Stelt dat serieus nemen van de doop te hoge eisen, verwaarloost het dit bijzondere ambt, maakt het de kerk elitair of een ordinaire democratie? Het zijn vragen die in alle kerken altijd blijven spelen, ook als die al synodes kennen. Maar mét een synode heeft een kerk de gelegenheid om dergelijke vragen met betrokkenheid van

alle gedoopten te bespreken. Met het verlies aan status en invloed tegen gevolge van hun veranderde en nog veranderende positie in de maatschappij kunnen kerken inspiratie opdoen aan de christenen van de eerste eeuwen. Doop en eucharistie werden serieus genomen, vergden degelijke voorbereiding en hadden consequenties voor het leven in de wereld. De lat lag hoog om niet te buigen voor de macht van de keizer. Vanuit diezelfde gedachte worden christenen in onze tijd uitgedaagd tot een geloofwaardig getuigenis van hun geloof tegen de afgoden van moderne slavernij.

Geleid door de Geest draagt de kerk het ambt

De nadruk op de verantwoordelijkheid van elke gelovige zou tot een soort van activisme kunnen leiden, waarbij de mens de bijdrage aan zijn eigen heil kan overschatten. Kerkelijke leiders kunnen angst hebben voor hun eigen positie of voor aantasting van het geloof. Uit ervaring kan ik zeggen dat dit niet nodig is waar het synodale functioneren van de kerk gedragen wordt door de diepe geloofservaring dat de Kerk niet alleen een menselijke onderneming is, maar eerder en ten diepste een geschenk van God en in alle gelovigen geleid door zijn Geest op weg naar Zijn toekomst. Van het nieuwe Jerusalem is Christus Jezus zelf de hoeksteen en worden de gelovigen – om met de oude hymne van kerkwijding te spreken – als stenen 'met zorg en vlijt bewerkt en op hun plaats ingevoegd'. In de viering van de sacramenten ervaren oud-katholieken deze genade, dat hun bestaan is opgenomen en geborgd in Gods zorg voor deze wereld.

Om het uitzonderlijke karakter van de viering van de sacramenten uit te drukken en er op gepaste wijze leiding aan te geven, kiest de kerk door de Geest geleid mensen tot die dienst. Het bijzondere ambt en de wijding daartoe maakt geestelijken niet tot andere mensen dan alle gedoopten, maar het weerspiegelt de roeping en verleent de genade om voor te gaan in de verkondiging van het Evangelie en

de viering van de geloofsgeheimen. Heel concreet: die roeping klinkt als iemand bij wijding tot diaken, priester of bisschop wordt aanbevolen door vertegenwoordigers van de opleiding, van de gemeente waarin de wijdeling al heeft gewerkt en ten slotte van de gehele gemeente die het voornemen van de wijdende bisschop beantwoordt met een luid gesproken: "Diaken/priester zal hij/zij zijn, tot eer van God, tot dienst in de kerk van de Heer." Bij de wijding van een bisschop blijkt de synodale betrokkenheid uit het voorlezen van de akte van zijn of haar verkiezing door geestelijken en leken van het bisdom, en dan diezelfde instemmingsroep van de kerk. Roeping is zodoende niet alleen een persoonlijke lijn van de ambtsdrager met God – die er vanzelfsprekend óók moet zijn, zoals die van elke christen wordt verwacht – maar vooral ook de concrete roeping door de gemeente die aan de wijding voorafgaat. Zo staan het bijzondere ambt en de verantwoordelijkheid van elke gelovige niet tegenover elkaar, maar in elkaars verlengde, en versterken ze elkaar over en weer. De gemeente draagt iemand voor de wijding voor en verleent via de bisschop de opdracht aan de wijdeling, terwijl de gewijde ambtsdrager de ruimte krijgt om de gemeente voor te gaan, als leider en ook als tegenover.

De eenheid van de kerk

Uitgaande van het ernstig nemen van de doop als beslissende wending in het leven van een mens om deel te krijgen aan het lichaam van Christus, wordt de kerk opgebouwd vanaf de basis. Oud-katholieken leven zoals bekend is over het algemeen in kleine parochies. Dat heeft het voordeel dat men elkaar kan kennen en aldus een gemeenschap kan vormen waarvan de leden voor elkaar zorgdragen. Met haar kleinschaligheid staat zij laagdrempelig open voor zoekers en vragers, en kan zij op bescheiden wijze bijdragen aan de samenleving ter plaatste.

Voor oud-katholieken is het bisdom de manifestatie van de ene, heilige, katholieke en

apostolische kerk. In de beleving van de gelovigen blijkt het in de praktijk goed en zelfs heilzaam dat ook de bisschop deel uitmaakt van de gemeenschap, niet iemand op afstand is, maar iemand die de gelovigen liefst bij naam kent. Omgekeerd is de bisschop gemakkelijk te benaderen, zowel voor geestelijken als voor leken. Bisdommen kunnen daarom in vergelijking met andere kerken relatief klein zijn. Als de kerk te groot wordt om elkaar te kennen, wordt het bisdom eerder opgesplitst in nieuwe bisdommen dan dat er hulpbisschoppen of dekens met bijbehorende hiërarchische verhoudingen worden aangesteld. Dat betekent natuurlijk wel – zeker ook met Hollandse koopmansgeest in het achterhoofd – dat de bisschop geen grootse staat kan voeren, maar gewoonlijk tweede klas met het openbaar vervoer reist. Hij/zij verdient in principe hetzelfde als elke kerkelijke werker, met soms alleen een beetje meer vanwege de als zwaarder ervaren verantwoordelijkheid.

De katholiciteit van de kerk manifesteert zich in het netwerk dat het ene bisdom met andere kerken of bisdommen onderhoudt. Dat komt tot uitdrukking in de onderlinge betrokkenheid van bisschoppen op elkaar en elkaars werk, waarmee elke bisschop deelt in de verantwoordelijkheid van een collega. Synodaliteit op bovenlokaal niveau krijgt gestalte in gremia zoals de kerkprovincie, de Internationale Bisschoppenconferentie (IBC) van de oud-katholieke kerken, een patriarchaat of ook de wereldkerk. Daar kunnen besluiten worden genomen, maar die moeten op lokaal niveau, dat wil zeggen door de synode van het bisdom, worden gereciperd. Als dat laatste niet gebeurt, blijft een besluit uit en moet er verder overlegd worden. Het zal duidelijk zijn dat synodale besluitvorming die alle oud-katholieke kerken aangaat – zoals de kwestie van de wijding van vrouwen tot het drievoudig apostolisch ambt – soms uiterst tergend langzaam kan verlopen. Het vergt dan evenwichtskunst van de bisschop om dit proces goed te begeleiden en duidelijk te maken dat

dit de prijs is die deze oud-kerkelijke synodale wijze van kerkzijn met zich meebrengt.

Besluit

Met het bovenstaande hoop ik vanuit mijn ervaringen in een episcopaal-synodale kerk bij te dragen aan de rijke gedachten over synodaliteit van Laetitia, Arjen en Norbert. Zoals in de inleiding al gezegd is een synode geen garantie voor kerkgroei, maar ze is wel onontbeerlijk om uitdrukking te geven aan een katholieke manier van kerkzijn. Meer dan alleen iets functioneels of organisatorisch vindt synodaliteit haar oorsprong in de dynamiek van de goddelijke Drie-eenheid zelf en is ze gebaseerd op het grote voorrecht van de doop die iemand tot volwassen gelovige en deelgenoot aan het Lichaam van Christus maakt.

Het is begrijpelijk dat angst voor heikele vragen die de eenheid van de kerk in gevaar brengen kerkleiders doet terugdeinzen om met de mond beleden synodaliteit ook concreet in de dagelijkse praktijk gestalte te geven, waartoe ook het rooms-katholieke canonieke recht mogelijkheden biedt. Inderdaad leiden vragen rond de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen in het kerkelijke leven en van seksualiteit en gender tot spanningen en mogelijke splitsingen binnen plaatselijke en wereldwijd georganiseerde kerken. Maar is dat reden om die vragen dan niet aan de orde stellen of met een machtswoord te beslissen?

Persoonlijk lijkt mij overigens de vraag veel belangrijker hoe de boodschap van het Evangelie überhaupt geloofswaardig kan worden doorgegeven in een samenleving die het verdampen van de christelijke traditie niet eens als gemis ervaart. Het wegvallen van traditionele stabiliteit door mobiliteit en een geglobaliseerde arbeidsmarkt, de bedreigde biodiversiteit, klimaatopwarming, vluchtelingenstromen, oorlog en vrede – dat lijken me werkelijke uitdagingen voor christenen. Nadenken over synodaliteit kan zich mijns inziens niet beperken tot het interne functione-

ren van de kerkelijke organisatie. De problemen waarvoor wij staan vragen om meer, een wereldwijde synodaliteit, waarbij de kerk zich als goede moeder missionair en oecumenisch inzet om onze aarde voor komende generaties leefbaar te houden en aldus te beantwoorden aan de opdracht die God ons bij onze schepping heeft gegeven: de verkondiging van Gods verzoening die tot gemeenschap leidt, in een liefdevolle relatie met elkaar en met God als bron en doel van alle leven.

Mgr. dr. Dirk Jan Schoon is bisschop van het bisdom Haarlem van de Oud-Katholieke Kerk in Nederland.

COLOFON

Perspectief is het Digitale Oecumenisch Theologische Tijdschrift (DOTT) van de Katholieke Vereniging voor Oecumene. ISSN 2588-9354.

Perspectief wordt gekenmerkt door een drievoudige doelstelling:

- Reflectie** Perspectief biedt een platform van theologische reflectie op de vragen die in de oecumenische beweging leven. Ze biedt daartoe bijdragen van experts uit verschillende denominaties.
- Ruimte** Perspectief wil de ruimte zoeken en tonen waarin het oecumenisch gesprek vruchtbaar wordt. Het beoogt daarmee nieuwe perspectieven voor de toekomst van de oecumenische beweging te ontsluiten.
- Jongeren** Perspectief biedt jonge oecumenici de mogelijkheid te reflecteren op opgedane oecumenische ervaring en deze te laten weerklinken binnen de oecumenische beweging.

Perspectief verschijnt doorgaans viermaal per jaar en is gratis als digitaal tijdschrift te lezen op de website van de Katholieke Vereniging voor Oecumene, of als PDF te downloaden.

- Steunen** De Katholieke Vereniging voor Oecumene is ANBI goedgekeurd. U kunt ons steunen door lid of donateur van onze vereniging te worden, of door een eenmalige bijdrage. Zie www.oecumene.nl/doe-mee.
- Redactie** Prof. dr. Marcel Sarot (KVO/TiU), prof. dr. Dorottya Nagy (PThU), prof. dr. Peter-Ben Smit (VU/ UU), dr. Jorge Castillo Guerra (KVO/RU), dr. Fokke Wouda (KVO), Lois Oosterhof MA (TUU).
- Beeld** © Katholieke Vereniging voor Oecumene.
- Vormgeving** Deze speciale uitgave is ontworpen door Sonja Lozeman | Ontwerpstudio VanSonja.nl
- Druk** Laumé Media, Aarle-Rixtel

Niets uit de uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie/auteur worden veelelvoudigd, opgeslagen in een bestand of openbaar gemaakt, via druk, fotokopie, elektronische middelen of andere wijze. Kopiëren puur voor eigen gebruik is toegestaan.

Deze special en andere nummers van
Perspectief zijn gratis te raadplegen op
oecumene.nl/perspectief

*Bekijk
online:*

